

FYLKESMANNEN I NORD-TRØNDELAG

Landbruksavdelingen

Saksbehandler: Pål Krister V. Langlid

Deres ref.:

Vår ref.: 2004/4700

Vår dato: 08.11.2004

Arkivnr.: 512.0

Innovasjon Norge v/ Kjell Bruvoll, Pb 448 Sentrum, 0104 OSLO
Landbruks- og matdepartementet, Pb 8007, 0030 OSLO

Landbruks- og matdep.	
Saksnr.: 2004 100406	Boknr.: 22
Mottatt: 15 NOV 2004	
Saksbeh.: LPNM/KCR	Ark.: 543.53
Kopi:	Avskr.:

Strategi landbruksrelatert næringsutvikling - Rapport om status for arbeidet i Nord-Trøndelag

Fylkesmannens landbruksavdeling i Nord-Trøndelag viser til e-post fra Landbruksdepartementet 22.10.04, og oversender statusrapport om arbeidet med ny Strategi for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag. Landbruksavdelingen har i samarbeid med partnerskapet og andre aktører utarbeidet et forslag til strategi i Nord-Trøndelag.

Prosess

Styringsgruppe for arbeidet har vært Landbruksforumet, som ledes av Landbruksdirektøren og består av representanter fra N-T Fylkeskommune (FK), Innovasjon Norge N-T (IN), N-T Bondelag, N-T Bonde- og småbrukarlag, KS N-T, Skogeierforeninga Nord, Mattilsynet og Fylkeslandbruksstyret. En arbeidsgruppe med representanter fra FMLA, FK, IN og Bondelaget har stått for utformingen av dokumentet.

Utkastet til strategi ble 22.10.04 sendt på høring til omkring 70 instanser, deriblant partnerskapet, kommunene, faglag, foredlingsledd, veiledningsapparat samt forsknings- og utdanningsinstitusjoner. Det er på denne måten lagt spesielt vekt på å involvere kommunene i arbeidet, i tråd med Landbruk Pluss-satsinga. Høringsfrist er 20.11.04. Strategien skal sluttbehandles i Landbruksforum 30.11.04, og sendes Innovasjon Norge 03.12.04.

Strategiarbeidet ble i løpet av første halvdel av oktober presentert for landbruksforvaltningen i kommunene på 5 regiongruppemøter. Strategien vil også være eget tema på landbruksavdelingens årlige kommunesamling den 12. november og på Fylkeskommunens møter med kommunene i forbindelse med utarbeiding av Regionalt utviklingsprogram 2005.

Samarbeidet mellom aktørene har vært godt, og det har vært konstruktive diskusjoner omkring prioriteringer og utforming av de regionale bestemmelsene. Prosessen er gjennomført på samme måte som prosessen med regionalt miljøprogram, og dette har vært en fordel i forhold til å se og dra nytte av sammenhenger mellom virkemidlene rettet mot næringsutvikling og utvikling av miljøgoder.

Strategier, innsatsområder og tiltak

Strategien tar utgangspunkt i Landbruks- og matdepartementets satsingsområder i brev av 15.07.04, og synliggjør utfordringer og muligheter samt strategier og prioriteringer for disse. FMLA foreslår imidlertid i samarbeid med partnerskapet å prioritere 3 satsingsområder spesielt i 2005:

- Melk og storfe
- Mat og foredling

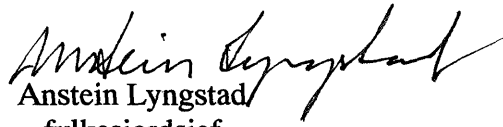
- Utmark, opplevelsesnæring og mat

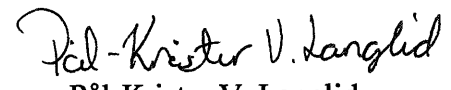
Det foreslås å etablere egne regionale bestemmelser for forvaltning av de fylkesvise BU-midlene:

- Geografisk prioritering av virkemidlene i form av geografisk differensiert tilskuddstak og tilskuddsprosent
- Høyere tilskuddstak og prosentsats for tilleggsnæringer enn for tradisjonelt landbruk
- Jamstilling av ulike foretakstyper i BU-sammenheng
- Opprettholde femårsregelen, men med skille mellom tilleggsnæringer og tradisjonelt landbruk

For nærmere informasjon vil vi vise til vedlagte høringsbrev og høringsutkast. Informasjon er også lagt ut på Fylkesmannen i Nord-Trøndelag sine hjemmesider.

Med hilsen

Anstein Lyngstad
fylkesjordsjef
(e.f.)

Pål-Krister V. Langlid
førstekonsulent

Saksbehandlers telefon: 74 16 82 08

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag Landbruksavdelingen

Saksbehandlar, innvalgstelefon
Pål-Krister V. Langlid, 74168208

Vår dato
22.10.2004
Deres dato

Vår ref.
20044700
Deres ref.

Se adresseliste

Høring – Strategi for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag

Fylkesmannen i Nord-Trøndelag viser til brev fra Landbruksdepartementet av 15.07.04 hvor Fylkesmannen tillegges ansvar for å koordinere utformingen av en strategi for landbruksrelatert næringsutvikling i fylket for perioden 2005-2008 (vedlegg 1). Vi viser også til vårt brev av 07.09.04 til kommunene med informasjon om arbeidet med strategien. Utkast til strategi sendes med dette ut på høring (vedlegg 2).

Bakgrunnen for arbeidet er enigheten i årets jordbruksavtale om å modernisere BU-ordningen og desentralisere de fylkesvise BU-midlene. Moderniseringen er et ledd i Landbruks- og matdepartementets Landbruk Pluss-satsing, og skal gi lokale og regionale myndigheter større mulighet til lokal tilpasning av nasjonale virkemidler.

1. Høringsutkastet

I forbindelse med høringen vil vi trekke fram tre problemstillinger som vi ber høringsinstansene vurdere spesielt.

Geografisk prioritering av fylkesvise BU-midler

Ved behandling i Landbruksforumet er det lagt til grunn at en skal videreføre en geografisk prioritering av fylkesvise BU-midler innen fylket. I høringsutkastet foreslår vi å skille mellom tradisjonelt landbruk og tilleggsnæringer. Utfordringene knyttet til geografi er ulike for disse to hovedtypene virksomhet. For tradisjonelt landbruk legger vi særlig fokus på næringssvake områder, hvor tradisjonell landbruksproduksjon har stor betydning for sysselsetting, verdiskaping og bosetting. Når det gjelder tilleggsnæringer er det et generelt inntrykk at dette må stimuleres over hele fylket men at det er behov for ekstra stimulering i Namdalen.

For tradisjonelt landbruk er den generelle regelen at tilskudd kan gis med inntil 25% av godkjent kostnadsoverslag, men avgrenset til maksimalt 400 000 kroner. I kommunene Lierne, Røyrvik, Namsskogan og Meråker kan tilskudd gis med inntil 30% av godkjent kostnadsoverslag, avgrenset til maksimalt 450 000 kroner.

For tilleggsnæringer er den generelle regelen at tilskudd kan gis med inntil 25% av godkjent kostnadsoverslag, men avgrenset til maksimalt 500 000 kroner. I Namdalen kan tilskudd gis med inntil 30% av godkjent kostnadsoverslag, men avgrenset til maksimalt 600 000 kroner

Samdrifter i melkeproduksjonen

Høringsutkastet legger til grunn at fellestiltak i melkeproduksjon jamstilles med andre typer foretak og andre produksjoner ved tildeling av BU-midler. Fram til i dag har samdrifter i melkeproduksjonen kunnet motta 400 000 kroner i tilskudd, mens andre foretakstyper i

melkeproduksjonen, og foretak i andre produksjoner maksimalt kan motta 200 000 kroner i tilskudd.

Bakgrunnen for at Fylkesmannen nå foreslår en jamstilling er blant annet at avtalepartene i årets jordbruksoppgjør jamstilte samdrifter med andre typer foretak i produksjonstilskuddssammenheng og fjernet aktivitetskravet. I St.prp.nr. 66 (2003-2004) Om jordbruksoppgjøret 2004, står følgende: *"Avtalen legger til rette for at økt fleksibilitet innenfor melkeproduksjonen. For samdrifter og enkeltpersonsforetak med like stort produksjonsomfang bør tilskuddstildelingen i prinsippet være like stor. Samdrifter kan ikke sies å ha vesentlige strukturulempet i selve melkeproduksjonen som tilsier at de skal ha høyere tilskuddsomfang enn enkeltpersonsforetak."*

Strategien følger opp dette. I det foreliggende høringsutkastet er det generelle taket for tilskudd økt fra dagens nivå på 200 000 kroner til 400 000 kroner pr. foretak/driftsenhet. Endringen innebærer at tilskuddstaket for samdrifter i melkeproduksjonen er på samme nivå som tidligere, mens tilskuddstaket for andre typer foretak i tradisjonelt landbruk er doblet. Den viktigste begrunnelsen for å jamstille samdrifter i melkeproduksjon med andre typer foretak er at samdriftsetableringer framover bør være motivert i mulighetene for kostnadsreduksjoner og ferie og fritid, og ikke i tilskuddssystemet.

Femårsregelen

Det er foreslått å beholde en bestemmelse om at tilskudd innvilget i løpet av de siste fem år kommer til avkorting ved ny tildeling av BU-midler. Det gjøres imidlertid et skille mellom tradisjonelt landbruk og tilleggsnæringer, slik at investeringer i tradisjonelt landbruk siste fem år ikke kommer til fratrekk ved tildeling av midler til tilleggsnæringer, og motsatt. Fylkesmannens landbruksavdeling finner det nødvendig å beholde denne femårsregelen når vi fortsatt skal operere med tilskuddstak. Dette er nødvendig for å hindre at større prosjekter deles i flere delprosjekter, for å omgå tilskuddstaket. Vi mener imidlertid at en ved å skille mellom tradisjonelt landbruk og tilleggsnæringer unngår den uheldige effekten at tilleggsnæringsprosjekter som ønskes utviklet i tillegg til den tradisjonelle landbruksproduksjonen på landbrukseiendommen ikke kan gjennomføres på grunn av at det nylig er foretatt investeringer i tradisjonelt landbruk.

3. Høring

Som signalisert tidligere blir forslag til regional strategi sendt ut på bred høring til kommunene og andre berørte parter i Nord-Trøndelag (se adresseliste).

Fylkesmannen ber høringsinstansene om en vurdering av om mål, strategier og prioriteringer i høringsutkastets kapittel 6 til 9 svarer på de utfordringene vi står ovenfor i arbeidet med landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag. Temaer vi vil rette spesielle fokus mot er bestemmelser om geografisk differensiering av virkemidlene, jamstilling av vilkår for samdrifter i melkeproduksjonen med andre foretakstyper, og ellers generelt om vilkår og støttenivå ved bruk av BU-midler.

Vi ber om tilbakemelding på om det er satsingsområder som bør synliggjøres bedre i strategien, og om sentrale tema er uteglemt. Vi ønsker også vurdering av våre prioriteringer mellom satsingsområdene, hvor melke- og storfeproduksjon prioriteres først, matsatsingen prioriteres nummer to og deretter kombinasjonen av utmark, opplevelsesnæring og mat.

Høringsfrist er 20. november 2004.

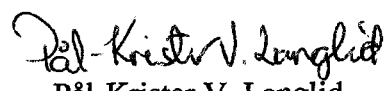
4. Videre arbeid

Strategien for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag vil være et tema på kommunesamling som arrangeres av Fylkesmannens landbruksavdeling på Snåsa 11.-12. november 2004.

Etter høringsrunden vil Fylkesmannens landbruksavdeling med arbeidsgruppen oppsummere høringsuttalelser, og gjøre nødvendige endringer i utkastet til strategi. Vårt forslag til endelig strategi legges fram for sluttbehandling i Landbruksforum 30.11.04. Den regionale strategien skal så sendes til Innovasjon Norge sentralt innen 03.12.04. Vi arbeider innenfor knappe tidsfrister, og det er derfor viktig at høringsinstansene overholder høringsfristen.

Med hilsen

Bjarne Haug (e.f.)
landbruksdirektør

Pål-Krister V. Langlid
førstekonsulent

Vedlegg:

1. Brev fra Landbruksdepartementet av 15.07.04
2. Høringsutkast - Strategi for landbrukrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag 2005-2008

Adresseliste:

Nord-Trøndelag fylkeskommune
Innovasjon Norge Nord-Trøndelag
Nord-Trøndelag Bondelag
Nord-Trøndelag Bonde- og Småbrukarlag
Skogeierforeninga Nord
Kommunenes sentralforbund N-T
Mattilsynet
Fylkeslandbruksstyret
Kommunene
Forsøksringene
Landbrukets fagsenter i Namdalen
Bioforsk/planteforsk
Norsk kjøttssamvirke
TINE
PRIOR
Honningsentralen
Norske Felleskjøp
Gartnerhallen
KIO (Kornprodusentenes interesseorganisasjon)
Kjøttbransjens landsforbund (KLF)

OIKOS

Norgesfôr

GENO

Sau- og geitalslaget

Norsk Kjøttfeavlslag

Ytre Namdal Villsaulag

HINT

NTF

Mære videregående skole

Val videregående skole

Reiselivsbedriftenes landsforening

Norsk Bygdeturisme og Gardsmat Trøndelag v/ Liv Elin Olsen, 7670 Inderøy

Bondens Marked Trøndelag v/ Øyvind Skjerve, Byavegen 76, 7715 Steinkjer

Nord-Trøndelag Bygdekvinnelag

Nord-Trøndelag Bygdeungdomslag

Nord-Trøndelag 4H

Nord-Trøndelag Barne- og ungdomsråd

Tiltakskvinner i Nord-Trøndelag v/ Kristine Grøtan Jønnum, 7730 Beitstad

Sparebanken Midt-Norge

Fokus Bank

DNB NOR

K O P I

**STRATEGI FOR LANDBRUKSRELATERT NÆRINGSUTVIKLING I
NORD-TRØNDELAG 2005 - 2008**

Høringsutkast av 20.10.04

Innholdsfortegnelse

1 Sammen drag.....	2
2 Innledning.....	2
2.1 Føring er for utvikling av regional strategi for landbruksrelatert næringsutvikling	2
2.2 Om tildeling og forvaltning av de fylkesvise BU-midlene.....	3
3 Prosessbeskrivelse.....	4
4 Landbruksrelatert næringsutvikling i en videre sammenheng.....	4
4.1 Felles fylkesplan for Nord- og Sør-Trøndelag (2004-2008).....	4
4.2 Regionalt utviklingsprogram (RUP) /Handlingsprogram.....	5
4.3 Strategisk plan landbruk	5
4.4 Tenkeloft trøndersk landbruk	5
4.5 Skogbruk og treindustri i Trøndelag.....	6
4.6 Regionalt miljøprogram.....	6
4.7 Handlingsplaner for satsingsområder	6
4.8 Skogretta virkemidler	7
5 Landbrukets betydning i Nord-Trøndelag.....	7
6 Målsetting for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag	9
7 Gjennomgripende prioriteringer	10
7.1 Kompetanseutvikling.....	10
7.2 Likestilling.....	11
7.3 Ungdom og rekruttering	11
7.4 Innovasjon og markedsrettet effektivisering	12
7.5 Internasjonalisering	12
8 Satsingsområder – muligheter, strategier og prioriteringer	13
8.1 Mat og foredling.....	13
8.2 Jordbruk, melk og storfe.....	16
8.2.1 Melke- og storfeproduksjon.....	17
8.2.2 Annen husdyrproduksjon.....	19
8.2.3 Planteproduksjon.....	20
8.3 Skog, trevirke, bioenergi og utmarksressurser	21
8.3.1 Skog.....	21
8.3.2 Trebruk.....	22
8.3.3 Bioenergi.....	23
8.3.4 Utmark.....	24
8.4 Reiseliv og opplevelsesnæring	24
8.5 Andre næringer.....	26
8.5.1 Tjenesteytende næringer.....	26
8.5.2 Inn på tunet – grønt samarbeid	26
8.5.3 Håndverk/husflid	27
8.6 Mobilisering og tilrettelegging	28
8.6.1 Bygdemobilisering og næringsmobilisering.....	28
8.7 Landbruk Pluss	29
8.8 Prioritering av satsingsområdene i Nord-Trøndelag.....	29
9 Generelt om vilkår, tiltaksgrupper og støttenivå ved bruk av BU-midler.....	30
9.1 Regionale bestemmelser om fordeling av fylkesvise BU-midler i Nord-Trøndelag	30
9.2 Vilkår.....	30
9.2.1 Generelle vilkår.....	30
9.2.2 Generelt om investeringer	31
9.2.3 Investeringer i tradisjonelt landbruk.....	31
9.3 Tiltaksgrupper og støttenivå	31
9.3.1 Bedriftsretta utviklingstiltak	31
9.3.2 Investeringer.....	32
9.3.3 Andre tiltak.....	32
10 Oppsummering.....	33

1 Sammendrag

Utarbeides senere

2 Innledning

I tråd med Landbruk Pluss satsinga ble det i jordbruksoppgjøret 2004 besluttet å modernisere Bygdeutviklingsmidlene. Moderniseringen skal bidra til en forsterket nærings- og eiendomspolitikk og en videre effektivisering av norsk landbruk. Målsettingene i Landbruk Pluss skal nås ved forenkling av regelverk og forvaltning, en regionalt og lokalt tilpasset politikk, økt markedsorientering, lønnsomhetsfokus og økte muligheter for individuell tilpasning.

Som et ledd i dette skal det på sentralt nivå og regionalt nivå utarbeides nye strategier for arbeidet med verdiskaping og næringsutvikling i landbruket, og virkemiddelbruken på området skal samordnes. Det regionale nivået vil gjennom utarbeiding av egne strategier for landbruksrelatert næringsutvikling tillegges større myndighet og ansvar for å tilpasse virkemiddelbruken til regionale utfordringer og muligheter.

Bygdeutviklingsmidlene er det sentrale virkemidlet for å fremme lønnsom næringsutvikling innen og i tilknytning til landbruket. Med bakgrunn i føringer fra Landbruksdepartementet og den regionale strategien for landbruksrelatert næringsutvikling vil Fylkesmannens landbruksavdeling tildele bedriftsrettede BU-midler til Innovasjon Norge regionalt. Disse midlene rettet mot etablering og virksomhetsutvikling, både i tradisjonelt jordbruk og nye næringer, administreres av Innovasjon Norge. Utviklingsmidler til utrednings- og tilretteleggingstiltak på fylkesnivået administreres av Fylkesmannens landbruksavdeling.

2.1 Føringer for utvikling av regional strategi for landbruksrelatert næringsutvikling

I Landbruksdepartementets (nå Landbruks- og matdepartementet) brev av 15.07.04 er Fylkesmannen tillagt ansvar for å:

- koordinere utformingen av en strategi for landbruksrelatert næringsutvikling i sin region
- koordinere bruken av de fylkesvise BU-midlene.

Målsettingen er å oppnå økt lønnsomhet i den landbruksrelaterte næringsvirksomheten gjennom nyskaping og markedsorientering.

Departementet legger vekt på at lokale og regionale myndigheter gjennom dette arbeidet står sammen om å utvikle en næringspolitikk som er tilpasset de muligheter og utfordringer en står ovenfor i våre områder. De regionale partnerskapene, med nøkkelaktører innen næringsliv, kommuner og statsetater på regionalt nivå skal involveres i arbeidet, og det er sentralt at den landbruksrelaterte næringsutviklingsstrategien inngår som et ledd i en helhetlig satsing på næringsutvikling i fylket.

Strategien skal inneholde:

- En analyse av muligheter og utfordringer for landbruksrelatert næringsutvikling
- Målsettinger for landbruksrelatert næringsutvikling i fylket
- Strategier og prioriteringer for å nå målene

- En beskrivelse av den regionale samarbeidsprosessen som er gjennomført.

Satsingsområdene som skal omtales er:

- Mat, produksjon og foredling
- Melke og storfesatsingen
- Skog, trevirke og bioenergi
- Utmarksressurser
- Landbruksbasert reiseliv
- Annen tjenesteyting, for eksempel "Inn på tunet"

Gjennom strategien skal satsingen innenfor Verdiskapingsprogrammene m.m og bruken av regionale BU-midler settes inn i en helhet. Det legges vekt på å oppnå økt lønnsomhet gjennom markedsrettet effektivisering, innovasjon, kompetanseutvikling og eventuelt internasjonalisering. Strategien skal også ivareta hensyn til likestilling og miljø.

Den fylkesvise strategien godkjennes for fire år av gangen av Innovasjon Norge sentralt, etter samråd med næringsorganisasjonene og Landbruks- og matdepartementet.

Fylkesmannen tillegges også ansvaret for å avgi en kort årlig rapport om fylkets samlede innsats innenfor området. Dette innebærer at Fylkesmannen innhenter årlige rapporter fra Innovasjon Norges distriktskontor, og utarbeide en samlet resultatrapport som videresendes til Innovasjon Norge sentralt. Det skal rapporteres i henhold til de prioriteringer og målsettinger som er lagt i strategien for landbruksrelatert næringsutvikling.

2.2 Om tildeling og forvaltning av de fylkesvise BU-midlene

Landbruks- og matdepartementet vil som tidligere fordele BU-midlene til fylkene. For 2005 baseres fordelingen på historisk fordeling. Fra 2006 vil imidlertid de fylkesvise strategiene og aktivitet i fylkene i vesentlig grad danne grunnlaget for departementets fordeling.

Fylkesmannen vil fra 2005 få tildelt BU-midlene i to potter:

- Næringsutvikling
- Utvikling av melke- og storfekjøttproduksjon

Med bakgrunn i strategien skal Fylkesmannen viderefordre BU-midlene internt i fylket, herunder tildele midler til Innovasjon Norge. Departementet har forutsatt at andelen av midlene som går til bedriftsrettede tiltak ikke skal redusere i forhold til i dag. Det er lagt til grunn at Fylkesmannen forvalter midler til tilretteleggingstiltak på samme måte som i dag, men at det gjennom strategien også kan tildeles midler til tilretteleggingstiltak til kommunene.

Målformuleringen for bygdeutviklingsmidlene er:

"Hovedmålet for bygdeutviklingsmidlene er å legge til rette for næringsutvikling som danner grunnlag for langsiktig, lønnsom verdiskaping og desentralisert bosetting med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt."

I St.prp.nr. 66 (2003-2004) Om jordbruksoppgjøret 2004 er det gjort flere endringer i forvaltning og tildeling av fylkesvise BU-midler:

- Virkemidlene forutsettes å være utformet og praktisert slik at søkere med svak egenkapital og stort investeringsbehov skal ha mulighet til å gjennomføre utviklingsprosjekter.

- Det er et mål at hvert enkelt prosjekt skal vurderes ut fra reelt investeringsbehov, lønnsomhet og markedspotensial. Det forutsettes gode økonomiske kalkyler og vurderinger
- Skillet mellom tradisjonelt landbruk og utviklingstiltak fjernes, med unntak for melk og storfekjøtt. Det vil bli opp til fylkene, gjennom sine strategier, å bedømme hvilke ordninger de vil prioritere. Den samlede bevilgningen til denne ordningen er for 2005 økt med 20 mill. kroner.
- Det opprettes et eget program for modernisering og omstilling innen melke- og storfesektoren. På programmet avsettes midler til investeringstiltak. Den samlede potten til denne ordningen er for 2005 85 millioner kroner.
- Maksimal tilskuddsprosent for tilskudd til investeringer innen tradisjonelt landbruk og nye næringer er hevet til 30.
- Maksimalt tak for tilskudd fjernes fra alle ordninger.

For nærmere informasjon om føringer for arbeidet vises det til St.prp.nr. 66 (2003-2004) og tidligere omtalt brev fra Landbruksdepartementet (nå Landbruks- og matdepartementet) av 15.07.04.

3 Prosessbeskrivelse

Arbeidet har vært prosjektorganisert, med Landbruksforum som styringsgruppe. Landbruksforum ledes av landbruksdirektøren hos Fylkesmannen og består for øvrig av representanter fra Nord-Trøndelag Fylkeskommune, Innovasjon Norge N-T, Nord-Trøndelag Bondelag, Nord-Trøndelag Bonde- og Småbrukarlag, Skogeierforeninga Nord, Fylkeslandbruksstyret Kommunenes sentralforbund Nord-Trøndelag, Mattilsynet. En arbeidsgruppe bestående av representanter fra Fylkesmannens landbruksavdeling, Nord-Trøndelag Fylkeskommune, Innovasjon Norge Nord-Trøndelag og Nord-Trøndelag Bondelag stått for utformingen av dokumentet.

Strategien for landbruksrelatert næringsutvikling har vært behandlet i Landbruksforum to ganger før utsending på høring. Kommunene har blitt orientert om strategiarbeidet gjennom brev fra Fylkesmannen 07.09.04 og i regiongruppemøter som er arrangert med kommunene i løpet av første halvdel av oktober.

Omtalen utvides senere

4 Landbruksrelatert næringsutvikling i en videre sammenheng

Partnerskapet legger stor vekt på god sammenheng i virkemiddelbruk og i plansystemet i Nord-Trøndelag. Felles næringspolitikk og ressursforvaltning på regionalt nivå bidrar til samordna innsats og bedre effekt av virkemiddelbruken.

4.1 Felles fylkesplan for Nord- og Sør-Trøndelag (2004-2008)

Under overskrifta "noe å leve av - noe å leve for" fokuserer planen på 6 hovedområder i arbeidet med å utvikle fylket:

- Innovasjon og nyskaping

- Forskning og utdanning
- Mat og matproduksjon
- Energi
- Kommunikasjoner
- Et godt sted å bo og leve

Under ”Mat og matproduksjon” er det formulert følgende mål: å utnytte jordbrukets muligheter og ressurser, sikre gode internasjonale markedsforhold og rekruttering og nytenkning i næringa.

Skogbruket og skogsektorens betydning og muligheter er beskrevet under ”Innovasjon og nyskaping”. Det legges her vekt på behovet for oppbygging av en kvalitetsmessig og bærekraftig god framtidsskog, og at verdiskapingen skal økes gjennom økt avvirking. Under ”Energi” omtales bioenergi, og det settes fokus på å øke markedet og å gjøre denne energiformen lønnsom.

Det er også utarbeidet et felles samhandlingsprogram for oppfølging av Fylkesplanen for trøndelagsfylkene.

4.2 Regionalt utviklingsprogram (RUP) /Handlingsprogram

Nord-Trøndelag har hatt regionale utviklingsprogram siden 1999, både et 4 årig og årlige program er utarbeidet. Fylkeskommunen har lagt til rette for prosess der både Fylkeskommune, Innovasjon Norge, kommunene, næring, kompetansemiljøer og andre offentlige etater har deltatt aktivt. Gjeldende RUP bygger på den gamle fylkesplanen og har 3 innsatsområder. Dette er:

- Kompetanseutvikling og nyskaping.
- Internasjonalisering og regionalt samarbeid.
- Tilrettelegging og bolyst.

I tillegg omtales ”Kultur som utviklingsfaktor” og ”Ungdomsperspektivet” i egne kapitler. Det vil bli utarbeidet nytt handlingsprogram på bakgrunn av gjeldende fylkesplan.

4.3 Strategisk plan landbruk

Strategisk Plan Landbruk (SPL) for Nord-Trøndelag (2002-2005) ble vedtatt i november 2001. SPL er et fylkeskommunalt plandokument, og er retningsgivende for utarbeidelse av årlige handlingsprogrammer for de økonomiske virkemidlene, samt ettårige regionale utviklingsprogram.

4.4 Tenkeloft trøndersk landbruk

Proessen med Tenkeloftet ble dratt i gang som et samarbeid mellom både offentlige aktører og næringsliv tilknytta landbruket. I arbeidet har det deltatt sentrale folk fra bank, fylkeskommunene, Innovasjon Norge, forskning, utdanning, landbruksindustri (både samvirke og private) og landbruksnæringa. Det er gjennomført en SWOT-analyse samt mål og strategiarbeid som nå følges opp gjennom konkrete tiltak og handlingsplaner. Tenkeloftet har livsglede og verdiskaping som visjon. Hovedmålsetting for trøndersk landbruk er:

- Et gladere og mer motivert landbruksmiljø
- Økt verdiskaping av landbrukets samlede ressurser
- Utvikle landskap, kultur og identitet som øker bolyst
- Styrking av konkurransekraften

Tenkeloftet peker ut fem hovedstrategier:

- Øke andel av volumproduksjonene
- Øke mangfold og omfang av produkter, tjenester og produksjonsmåter
- Videreutvikle trøndersk matkultur
- Satse på kompetanseheving og bedriftsutvikling
- Utvikle allianser, nettverk og arbeidsfellesskap

Tenkeloftet danner et viktig grunnlag for fylkesplanen, og har bidratt til at landbruk har fått en meget tydelig profil i fylkesplanen.

4.5 Skogbruk og treindustri i Trøndelag

Næringa gjennomfører en prosess for å utvikle skog- og trebransjen i fylket. Initiativet ble tatt av Fylkestinget i Nord-Trøndelag som vedtok å sette i gang et arbeid med å utrede hvilke reelle muligheter skogbransjen i fylket har. Hensikten er å finne aktuelle tiltak som fylkeskommunen kan bidra med, og samtidig bli enige om aktuell tiltak bransjen selv kan følge opp. Sør-Trøndelag fylkeskommune har senere sluttet seg til prosessen. Deltakere i prosessen er organisasjoner og representanter fra skog- og trenæringa, samt ressurspersoner innen marked, forskning, kompetanseoppbygging og andre aktuelle områder i verdikjeden fra planting til ferdig treprodukt inkl. utvikling av nye produkter. I tillegg har politikere på kommune, region og nasjonalt nivå deltatt i prosessen.

I oppfølgingen av prosessen vil det bl.a. bli utarbeidet en rapport som legges fram for Fylkestingene ved årsskiftet. I dette dokumentet vil det innen de fire temaområder den nye skogeieren, marked, rammevilkår og omdømme framgå prioriterte tiltak.

4.6 Regionalt miljøprogram

Miljøutfordringene i jordbruket er grundig beskrevet i Regionalt miljøprogram. Hovedmålet er en helhetlig forvaltning av produksjonsarealene og kulturlandskapet i fylket slik at produksjonspotensial, miljøgoder, biologiske og kulturhistoriske verdier og opplevelseskvaliteter sikres, vedlikeholdes og videreutvikles.

Nord-Trøndelag er et stort landbruksfylke og har store utfordringer innen hovedområdene:

- kulturlandskap (ta vare på/utvikle kulturlandskapet, hindre gjengroing)
- forurensing (hindre erosjon fra jordbruksareal)

Innenfor disse områdene er det utviklet et sett av økonomiske virkemidler for å nå målsettingene. Programmet omfatter 22,7 mill. kroner i 2005, som er første år, og summen vil øke i programperioden. Dette er rettighetsmidler, hvor en spesifikk gjennomført aktivitet i gårdsdrifta etter årlig søknad gir rett til tilskudd.

Programmet omtaler også SMIL (spesielle miljøtiltak i jordbruket) som omfatter 7,6 mill. kroner. Fylkesmannen tildeler disse midlene til kommunene som håndterer ordningen overfor søkere. Ordningen gir også muligheter til delfinansiering av utrednings-, kompetansehevende og planleggingsaktiviteter forut for gjennomføring av fysiske miljøtiltak.

4.7 Handlingsplaner for satsingsområder

Fylkesmannen har i samarbeid med andre utviklet en rekke handlingsplaner/dokumenter der overordna strategier i Tenkeloftet, Fylkesplan, Strategisk plan landbruk, RUP og andre strategiske dokumenter følges opp gjennom konkrete tiltak. Dette er Handlingsplan for lokal mat i Trøndelag, Handlingsplan for økologisk landbruk i Trøndelag, Handlingsplan for bioenergi for NT, Handlingsplan for bær og grønt i Trøndelag, Kornstrategi for Trøndelag,

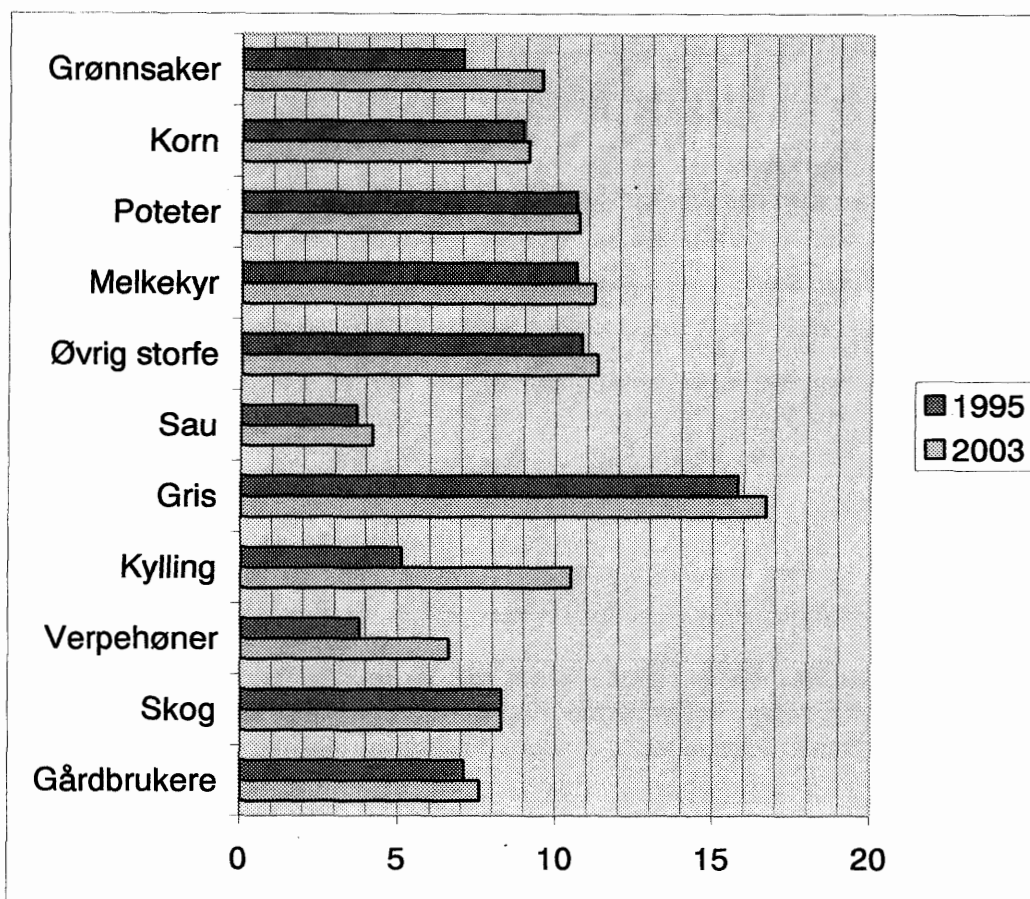
Forstudie næringsutvikling i utmark i Nord-Trøndelag og Handlingsplan kjøtt for Trøndelag. Planene rulleres årlig.

4.8 Skogretta virkemidler

Skogmidlene er bevilget over statsbudsjettet til nærings- og miljøtiltak i skogbruket og skogbruksplanlegging, og utgjør for 2004 ca. 13 mill. kroner. Vedtaksmyndighet er kommunen. Midlene skal brukes i henhold til egne forskrifter og omfatter områdene; skogkultur, veibygging, miljøtiltak i skog, drift med taubane og hest, "andre tiltak i skogbruket" og skogbruksplanlegging.

5 Landbrukets betydning i Nord-Trøndelag

Nord-Trøndelag fylke hadde 127 973 innbyggere 01.01.2004. Fylket har en omfattende landbruksproduksjon sett i forhold til befolkningsgrunnlaget. Nord-Trøndelag har 2,8% av landets befolkning, og står samtidig for omkring 11% av landbruksproduksjonen. Dette innebærer også at landbruket innen tradisjonell jord- og skogbruk, nye næringer og med ringvirkninger har stor betydning både næringsmessig og sysselsettingsmessig i fylket.

Figur 5.1: Nord-Trøndelags produksjon av landbruksråvarer (volum) og søkere om produksjonstilskudd, prosent av landet. Årene 1995 og 2003.

Figur 5.1 viser at Nord-Trøndelag har økt sin landbruksproduksjon i forhold til landet for øvrig i perioden 1995 til 2003. Dette har både sammenheng med at produksjonen har økt i Nord-Trøndelag, og at andre deler av landet har redusert sin landbruksproduksjon.

Nøkkeltall fra landbruksnæringen i Nord-Trøndelag 2003:

- **10 900 landbrukseiendommer**
- **4 150 gårdsbruk**
- **6 000 årsverk**
- **11 % av norsk jordbruksproduksjon**
- **Inntekt på 3 milliarder kroner på bruksnivå**

K. I. Western har i 2004 gjennomført analysen "Landbrukets betydning for den økonomiske utvikling i Trøndelag" (HINT 2004). Denne analysen viser at landbruket fortsatt har svært store ringvirkninger i forhold til annet næringsliv. Det er beregnet en multiplikator på 2,23 for jordbruk og en faktor på 2,74 for skogbruk og trelast. Dette betyr at for hver sysselsatt i jordbruk følger det med 1,23 årsverk i andre næringer og tilsvarende 1,74 for skogbruk. Betydningen av landbruket er stor i begge fylker og noe større i Nord- Trøndelag enn i Sør-Trøndelag. Dersom en sammenligner resultatene for ulike næringer finner en at jordbruk med næringsmiddelindustrien er den største bransjen i fylket (tabell 5.1). Skogbruk med skogindustrien er den nest største.

Tabell 5.1: Sammenligning av verdikjedene jordbruk, skogbruk og fiskeri med hensyn til produksjonsverdi og sysselsetting. Nord-Trøndelag.

	Produksjon¹⁾ i 2003. Faste 1997-priser.		Sysselsetting¹⁾.	
	Kroner	Prosent av total produksjon	Antall	Prosent av total sysselsetting
Skogbruk, trelast, trevare, treforedling ²⁾	Ca 3,6 mrd.	Knapt 10 %	1 800	3 %
Jordbruk, næringsmiddel ³⁾	Ca 5,5 mrd.	Vel 14 %	6 250	11 %
Fiske og fangst, fiskeoppdrett, fiskeforedling	Ca 1,2 mrd.	Vel 3 %	819	1,4%
Sum	Ca 38 mrd.	100	54 000	100

1) Privat, kommunal og statlig tjenesteyting er med

2) Transport og møbelindustrien er ikke med

3) Transport er ikke med

Analysen "Trønderbonden" (O. Storstad, Senter for bygdeforskning 2004) konkluderer med at på landsbasis er trønderbøndene de mest profesjonelle. De har i større grad landbruksfaglig utdanning, har sin yrkesidentitet knyttet til det å være gårdbruker. De arbeider mer på bruket, og er i større grad opptatt av at heltidsbonden prioriteres i årene framover. Trønderbonden har en sterkere organisasjonstradisjon, sammenliknet med den jevne norske bonde.

Resultatene fra undersøkelsen viser entydig at framtidstroen og investeringslysta er større blant nord-trønderske bønder sammenliknet med bønder utenfor Trøndelag, og i forhold til sør-trønderske bønder.

Omtalen ovenfor viser at landbruket har en spesiell stilling i det nordtrønderske samfunnet, ved at det bidrar vesentlig til verdiskaping og sysselsetting i fylket.

6 Målsetting for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag

Målsettingene for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag tar utgangspunkt i de nasjonale målsettingene for norsk landbruk, og regionale målsettinger og prioriteringer i blant annet Fylkesplan, Regionalt utviklingsprogram og Strategisk plan landbruk. Gjennom satsingen blir det lagt et bredt næringsmessig perspektiv for etablering og videreutvikling av småskalapreget næringsvirksomhet innen og i tilknytning til landbruket. Strategien skal legge til rette for næringsutvikling som danner grunnlag for langsiktig, lønnsom verdiskaping og desentralisert bosetting med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt.

De fem hovedmålene for landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag i perioden 2005 til 2008 er å:

1. Utvikle lønnsom sysselsetting i landbruket og på bygdene.

- Det skal legges avgjørende vekt på utvikling av lønnsomme og varige arbeidsplasser. En skal prioritere bedrifter og forretningsidéer som bidrar til å bringe inntekter inn i fylket.
- Arbeidskraftintensive tiltak prioriteres.
- De mest næringssvake områdene av fylket prioriteres.

2. Skape kultur og strukturer for næringsutvikling i grendesamfunnene.

- Det er et viktig mål at en ved bruken av BU-midlene skal bidra til økt forståelse for behovet for ny næringsaktivitet i bygdesamfunnene, samt å gi bedre muligheter for utvikling av ny virksomhet. Bygdefolket utgjør selv den viktigste ressursen i arbeidet med bygdeutvikling.
- Tiltak rettet mot ungdom og rekruttering prioriteres
- BU-midlene skal fungere som et virkemiddel for å få bygdesamfunnene og deres innbyggere til selv å ta større ansvar for næringsutviklingsarbeidet.

3. Utvikle nye arbeidsplasser for kvinner på bygdene.

- En sentral målsetting med BU-midlene er å legge til rette for at kvinner får bedret sine muligheter til inntektsgivende arbeid. Dette omfatter både sikring av kvinners arbeidsplasser i tradisjonell landbruksproduksjon, utvikling av nye kvinnearbeidsplasser i tilknytning til landbruket og en generell aktivisering av kvinners interesser og ressurser i bygdeutviklingsarbeidet.

4. Øke verdiskapingen i fylkets landbruksproduksjon.

- Virkemidlene skal benyttes slik at de best mulig bidrar til å opprettholde en robust lokal landbruksproduksjon i hele fylket.

- Opprettholde volumet i fylkets landbruksproduksjon, og øke produksjonen innenfor det mulighetsrom det nasjonale markedet gir.
- Bidra til å skape og utnytte nye markeder gjennom økt mangfold.
- Satsing på økologisk landbruksproduksjon vil bli prioritert for å bidra til å nå de nasjonale målsettingene.

5. Bidra til å ta vare på, utvikle og synliggjøre fellesgoder og miljøkvaliteter som grunnlag for næringsutvikling og bosetting.

- Samspill mellom bruk av BU-midlene og virkemidler rettet mot kulturlandskap og miljø i Regionalt miljøprogram og andre nærings- og miljøretta ordninger.
- Bidra til trivsel og å gjøre det attraktivt å bo i levende nordtrønderske bygder.

7 Gjennomgripende prioriteringer

For å nå målsettingene er det fastsatt fem gjennomgripende prioriteringer som legges til grunn for satsingen på landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag:

1. Kompetanseutvikling
2. Likestilling
3. Ungdom og rekruttering
4. Innovasjon og markedsrettet effektivisering
5. Internasjonalisering

7.1 Kompetanseutvikling

Det er nødvendig å stille krav til kompetanse hos aktører som søker støtte til landbruksrelatert næringsutvikling.

Kompetanseoppbygging kan være brukerinitiert, eller være initiert fra miljøer som tilbyr kompetanse. Ved sistnevnte kategori stilles det krav til at prosjektet er tilstrekkelig forankret i behov hos de aktuelle målgrupper for prosjektet. En måte å sikre dette på er gjennom å stille krav til brukerfinansiering.

På en del områder kan det imidlertid være behov for at støtten rettes direkte mot dem som tilbyr kompetanse. Det kan i slike tilfeller være aktuelt å bidra i større fellessatsinger også når dette inkluderer samarbeidsprosjekt mellom FoU-aktør/småskala tilleggsnærings.

Det må framover legges vekt på samordning og samhandling mellom aktørene i det regionale partnerskapet for å sikre fornuftig ressursbruk. Tyngre satsinger må ha nasjonal medfinansiering.

Prioriteringer

- Kompetanseutvikling og nettverksbygging med nyskaping og økt verdiskaping som siktemål vil bli prioritert.
- Støtte til brukerinitiert kompetanseoppbygging prioriteres.
- FOU-prosjekter kan støttes der det er relevant. Det legges vekt på at prosjektet både faglig og økonomisk er støttet av nasjonale miljø. BU-midler prioriteres brukt i en forprosjektfase for å oppnå dette.

Pågangen har vært stor fra forskermiljøene og det vil fortsatt være nødvendig med streng prioritering av midler til FoU.

7.2 Likestilling

Kvinner og menn har ofte ulike erfaringsbakgrunn, og ulike kompetanse og utdanning. Dette bidrar til større mangfold i forvaltning av lokale ressurser, og et bredere erfaringsgrunnlag for utvikling av lokal ressursutnyttelse, markedsmuligheter, kultur og lokalsamfunn (St.meld. nr. 19, Om norsk landbruk og matproduksjon). Kvinner representerer en type erfaring og et interessefelt med stort potensial for næringsutvikling.

Kvinnens muligheter for arbeid og inntekt er en av de mest sentrale utfordringer vi står overfor når det gjelder framtidig bosettings- og samfunnsmønster i distriktene. Tiltak som tilrettelegger for at kvinner kan få bedret sine muligheter til inntektsgivende arbeid, økonomisk selvstendighet og innflytelse må prioriteres.

I samarbeid med Nord-Trøndelag fylkeskommune og Innovasjon Norge har Fylkesmannens landbruksavdeling i perioden 2002 – 2004 gjennomført ”Program for likestillingssatsing i Nord-Trøndelag” for å styrke kvinners deltakelse i næringsliv og næringsutvikling. Pilotsatsingen i Nord-Trøndelag har bestått av 8 selvstendige, organiserte prosjekter med egne styringsgrupper. Til sammen er i overkant av 10,3 mill. kroner brukt i en 2-3 årsperiode hvor utfordringen har vært å bidra til å rette opp skjevhet mellom kjønn. Av disse kom 2 millioner kroner fra Landbruksdepartementet. Resultatene viser funn som peker på nye utfordringer med et landbruk i endring.

Prioriteringer

- Tiltak som gir kvinner et godt grunnlag for å etablere ny aktivitet. Aktiv bruk av etablererstipend som virkemiddel, og oppfølging av igangsatt virksomhet gjennom støtte til investeringer, bedriftsutvikling m.v.
- Videreføring og videreutvikling av programmessige satsinger
- Tiltak som synliggjør og mobiliserer kvinners interesser for bygdeutvikling f.eks. gjennom støtte til lokal nettverksbygging og gjennomføring av kurs.
- Fellestiltak som følger opp kvinner som har etablert egen virksomhet.
- Oppfølging av Likestillingspilotsatsinga.

7.3 Ungdom og rekruttering

I arbeidet med utvikling av bygdene i bred forstand, og utvikling av landbruksrelatert verdiskaping, representerer ungdom en viktig ressurs. Sentrale utfordringer blir å sikre kompetanse, et mangfold av personlige ressurser og nyskapende krefter til bygdene som stadig møter nye utfordringer. Ungdom må trekkes inn på viktige samfunnsområder, og de må få mulighet til medansvar.

Det er relativt få unge som benytter seg av de bedriftsrettede BU-midlene og starter opp egen virksomhet. Tiltak som stimulerer ungdom til dette prioriteres. Tiltak av mobiliserende og aktivitetsfremmende karakter er viktig for å styrke og skape strukturer og miljø for omstilling og entreprenørånd.

Prioriteringer:

- Tiltak som styrker ungdoms motivasjon for å gå inn i *landbruket og tilknyttede næringer*.
- Programmessig satsing på tiltak som styrker unge jenters interesser i landbruk, med hensyn til eiendomsrett, beslutnings- og påvirkningsmuligheter.
- Tiltak av mobiliserende og aktivitetsfremmende karakter som styrker ungdoms forhold til nærmiljøet og deres medvirkning til bygdeutvikling

- Tiltak som fremmer entreprenørskap blant ungdom

7.4 Innovasjon og markedsrettet effektivisering

Med innovasjon menes utvikling, kommersialisering og utnyttelse av noe nytt. Dette inkluderer produkt- (vare, tjeneste, kvalitet) og prosessutvikling, nyskaping gjennom teknologisk endring, FoU-basert endring, ny utnyttelse av råvarer, nye organisasjons- eller samhandlingsformer, og åpning av nye markeder. En bred forståelse av innovasjonsbegrepet omfatter både trinnvise og sprangvise innovasjoner, enten i nye eller eksisterende bedrifter. Kravet som må stilles til slike tiltak, er at innovasjonstiltakene innebærer noe nytt for den det gjelder, uavhengig av om dette er velkjent kunnskap eller teknologi for andre.

Det må arbeides for lønnsomme innovasjoner som kan øke bredden i næringsgrunnlaget på det enkelte gårdsbruk. Dette gjelder utvidelse av produksjon med utgangspunkt i etablert basisproduksjon, ny utnyttelse av gårdens ressurser og andre former for entreprenørskap som kan forbedre inntektsgrunnlaget i bygdesamfunnene. Dette kan skje gjennom videreforedling av eget råstoff, og ved satsing i nye næringer som for eksempel reiseliv, skole- og omsorgstjenester, der ressurser på gården, i husholdet og/eller i bygdesamfunnet utnyttes.

Når det gjelder bruk av virkemidler i slike prosjekter, vil virkemiddelapparatets kompetanse i prosjektforedling og veiledning ved nyetablering være en del av tilbudet. Videre vil det være aktuelt å gi finansiell støtte i flere utviklingsfaser av den nye virksomheten. Samspillet med rådgivnings- og kompetansemiljø og andre finansinstitusjoner vil være viktig.

7.5 Internasjonalisering

Utviklingen mot en friere verdenshandel gjennom forpliktelser i forhold til WTO og EU vil påvirke rammevilkårene for landbruket i årene framover. Innenlands tradisjonell jordbruksproduksjon blir i stadig større grad utsatt for konkurranse fra varer produsert i utlandet og som tilbys til en lavere pris. Samtidig vil det også sette begrensninger for støttenivå og innretting av støtte over statsbudsjettet. Dette setter press på priser og lønnsomheten i den norske jordbrukssektoren. På den annen side har trebransjen og reiselivsbransjen tradisjon for i stor grad å forholde seg til et internasjonalt marked uten noen form for tollbeskyttelse. I disse bransjene eksisterer det betydelig kompetanse vedrørende å operere mot internasjonale markeder.

Utfordringene knyttet til å møte økt internasjonal konkurranse i landbruket vil være forskjellige. For primærjordbruket vil en effektiv tollbeskyttelse være en forutsetning for å kunne opprettholde volumet i jordbruksproduksjonen. Videre må det arbeides for fortsatt effektivisering og kostnadsreduksjoner i alle ledd i verdikjeden innen matvaresektoren. Innenlands produsert mat har en sterk preferanse hos norske forbrukere. Satsing på økt mangfold av mat med særpreg vil bidra til fortsatt å opprettholde en slik sterk preferanse og betalingsvilje for norske produkter.

Et høyt kostnadsnivå medfører at norske jordbruksvarer i liten grad vil kunne konkurrere på det internasjonale markedet. Det vil imidlertid kunne være muligheter for lønnsom eksport av spesielle produkter basert på f.eks. småskala matproduksjon. For andre bransjer (tre og reiseliv) som i stor grad arbeider innenfor et internasjonalt marked, vil utfordringen ligge i å utvikle eksisterende markeder og eventuelt å finne nye markeder. Eksportsatsing Trøndelag vil kunne bidra til dette.

8 Satsingsområder – muligheter, strategier og prioriteringer

Det er fastsatt 6 hovedsatsingsområder i den regionale strategien:

- Mat og foredling
- Jordbruk, melk og storfe
- Skog, trevirke, bioenergi og utmarksressurser
- Reiseliv og opplevelsesnæring
- Andre næringer
- Mobilisering og tilrettelegging

Det legges vekt på helkjedetinking i arbeidet med landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag. For å få best mulig effekt målt i verdiskaping og lønnsom næringsutvikling skal satsingen bidra til utvikling av alle ledd i verdikjeden fra råvareproduksjon gjennom foredlingsledd og tjenesteproduksjon og ut til den betalingsvillige forbrukeren. Den landbruksrelaterte næringsvirksomheten i Nord-Trøndelag representerer en rekke verdikjeder, og noen hovedgrupper av disse er representert i satsingsområdene som behandles i dette kapitlet. I tillegg er det et uutnyttet potensial i å bidra til samhandling mellom disse verdikjedene. Det er for eksempel meget viktig å få en samordnet satsing på reiseliv, utmarksbasert opplevelsesnæring og lokal mat i Nord-Trøndelag. Det er en utfordring å bidra til at aktørene i større grad utnytter mulighetene som ligger i i skjæringspunktet mellom satsingsområdene.

8.1 Mat og foredling

Status

Det har i siste fireårsperiode (fra 2001 og utover) vært betydelig interesse i Nord-Trøndelag for etablering av gårdsbasert videreforedling av mat. Innenfor BU-ordningen er det i nevnte tidsperiode innvilget investeringsstøtte og utviklingsstøtte (etablererstipend eller bedriftsutviklingsstøtte) til nærmere 50 matrelaterte prosjekt, der hovedtyngden av prosjektene har gått på etablering eller videreutvikling av små matbedrifter knyttet til enkeltbruk. Flere av bedriftene har oppnådd betydelig suksess, og oppnår en omsetning i størrelsesorden 1 – 2 millioner kroner pr år. Forbruket av BU-midler til matprosjekter i Nord-Trøndelag har vært tett oppunder 10 millioner kroner for den nevnte tidsperioden.

Verdiskapingsprogrammet for mat (VSP-Mat) som ble etablert i 2001 rettet hovedfokuset mot fellesprosjekt, enten mellom flere primærprodusenter eller primærprodusenter/foredlingsbedrifter/markedsaktører. I Nord-Trøndelag responderte både landbruket og aktørene videre ut i verdikjeden litt sent på denne satsingen, men det har de siste 2-3 årene vært en markant økning i interessen for å etablere fellesprosjekt. Pågående og nylig avsluttede prosjekt retter seg særlig mot bedret markedstilgang for småskala matprodusenter, og det er knyttet spesielt stor interesse til prosjektet "Gårdsmat fra Trøndelag" i regi av Norsk Gårdsmat Trøndelag. Samlet mengde prosjekter innenfor VSP-Mat i Nord-Trøndelag var 11 i 2002, 15 i 2003 og 8 fram til september i 2004, og det er innvilget støtte for ca 9,2 millioner kroner over VSP-Mat for den nevnte tidsperioden.

I tillegg til det ovennevnte kommer det at Møre landbruksskole er ett av fem kompetansenav innenfor VSP-mat, noe som medfører at skolen har ansvaret for å koordinere kompetansetiltak rettet mot småskala matprodusenter/næringsmiddelindustri innenfor fylkene Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag. Samarbeidet med høyere utdanningsinstitusjoner som Høgskolen i Sør-Trøndelag (HiST) og Høgskolen i Nord-

Trøndelag (HiNT) er også godt utviklet, og Mære Landbruksskole og HiNT har i samarbeid etablert et meget etterspurt modulbasert kurs i småskala matproduksjon (dette er et kurs som gir studiepoeng i høgskolesystemet).

Landbruksavdelingene i Nord- og Sør-Trøndelag vil i år gjennomføre en revisjon av sin felles Handlingsplan for lokal mat i Trøndelag. Planen vil være retningsgivende for landbruksavdelingenes arbeid med småskala mat, og fungere som et verktøy for å samordne denne virksomheten innen og mellom fylkene.

Det er en betydelig sysselsetting innen mat og foredling i Nord-Trøndelag. Det er store næringsmiddelbedrifter innenfor bl.a. melk, kjøtt og bær/grønt, men disse har i svært liten grad vært forbrukere av virkemidler rettet mot landbruksrelatert næringsutvikling. Det ligger klare utfordringer i å utnytte både produksjons- og markedskompetansen i disse bedriftene for de små og mellomstore foredlingsbedriftene.

Det mest spesielle for fylket er omfanget av mellomstore kjøttforedlingsbedrifter, der fylket også har flere private slakterier og flere kjøttforedlingsbedrifter. Småskala matforedling står også sterkt i fylket med 30-40 etablerte småskalaprodusenter og et større antall som driver med lokal foredling og/eller direktesalg innen bakst, grønnsaker, bær, egg og kjøtt. Aktiviteten er størst på Innherred, og i indre Namdal, men det er en økende aktivitet både i Namdalen og Stjørdalen.

Som et resultat av jordbruksoppgjøret 2004 ble Nord-Trøndelag liggende utenfor framtidig satsingsområde for kvotebasert geitmelkproduksjon for industriell bearbeiding. Det er gjennom jordbruksoppgjøret satt inn virkemidler for å bidra til omstilling av produksjonen i disse områdene (økt kvotesalgsprisen og omstillingsbidrag). Framover er det en utfordring å omstille kvotebasert geitmelkproduksjon til lokal foredling eller annen produksjon.

Utfordringer og muligheter

- Redusere flaskehalser når det gjelder distribusjon og salg av matprodukter videreforedlet på egen gård, samt styrke leveringsdyktigheten til denne typen produsenter.
- Styrke koblingen mellom lokale matprodusenter og lokale reiselivsaktører.
- Få etablert flere regionale varemerker.
- Øke samarbeidet mellom små, mellomstore og store næringsmiddelbedrifter for bedre utnyttelse av råvarer, teknologi og kompetanse.
- Øke inntjeningen i bær- og grøntproduksjonen ved videreforedling, videreutvikling, minimalisering av svinn og markedstilpasset produksjon.
- Styrke kompetansen og øke innovasjonsgraden innenfor landbruksbasert matproduksjon gjennom bedret kontakt mellom produsenter/bedrifter og både regionale og nasjonale FoU/kompetansemiljø.
- Ta ut den potensielle merverdien av økologisk produksjon gjennom lokal foredling og utvikling av nye produkter med økt betalingsvilje i markedet
- Omlegging av geitmelkproduksjon til lokal foredling eller annen produksjon
- Det legges vekt på å utnytte mulighetene som ligger i å koble opplevelsesverdien av kulturlandskapet med servering og salg av lokal mat.

Strategier og prioriteringer

Med lokal matforedling menes foredling og omsetning av fortrinnsvis lokale råvarer, som omfatter både småskala matprodusenter med gårdsmatforedling og små og mellomstore næringsmiddelbedrifter med inntil 20 årsverk

Det finnes ulike typer virkemidler innrettet mot denne typen aktivitet, både BU-midlene og Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon (VSP-Mat). Økt samhandling mellom ulike typer virkemidler er viktig for å oppnå best mulige resultater i matsatsingen.

Det legges vekt på utnytting av lokale mattradisjoner. Det kan ytes støtte til utvikling og tilrettelegging for lokal helårs foredling av ku- og geitemjølke fra egen produksjon samt småskalapreget videreforedling av økologiske produkter.

Økt utnyttelse, foredling og verdiskaping av ferskvannsfisk og viltkjøtt er også en viktig del av arbeidet med lokal mat.

For å bidra til å opprettholde et aktivt geitehold i Nord-Trøndelag er det viktig at det legges til rette for omstilling fra kvotebasert produksjon til lokal foredling av geitemelk. Prosjekter hvor formålet er omstilling til lokal foredling av geitemelk eller annen type produksjon bør dermed prioriteres.

Næringsvirksomhet på dette området omfattes av både EØS-regelverket og nasjonalt regelverk. God samhandling med lokale myndigheter innen Mattilsynet vil være av avgjørende betydning.

Øke produksjon, omfang, tilgjengelighet og mangfold av lokal mat

- Stimulere til flere foredlere
- Stimulere til volumvekst hos noen småskalaprodusenter og øke andelen økologisk videreforedling
- Stimulere mulighetene basert på særegenheter, geografisk eller rasemessig
- Støtte aktivt opp om videreforedling av geiteprodukter
- Innføre og ta i bruk produksjons- og lagringsteknologi for grønnsaker, potet og bær som gjør det mulig å produsere og lagre kvalitetsprodukter med minimalt svinn og omsette til best mulig pris i et definert marked
- Støtte nyskaping og produktutvikling for uttak av merverdi hos primærprodusentene i volumproduksjonene.
- Bedre informasjon om lokal mat til potensielle forbrukere.

Videreutvikle trøndersk matkultur

- Dokumentasjon av lokale/regionale særegenheter
- Utvikle ulike trønderske matkonsept (samspill produsent, foredler, kokk, historie, kultur.
- Utnytte mulighetene for regionale merkevarer
- Støtte iverksetting Trøndersk Matfestival fra 2005
- Mellomstore og store foredlere utfordres til produktutvikling basert på lokal tradisjon

Satse på kompetanseheving og bedriftsutvikling

- Videreutvikling av kompetansetiltak for eksempel gjennom kompetansenavet for småskala matforedling på Mære landbruksskole.

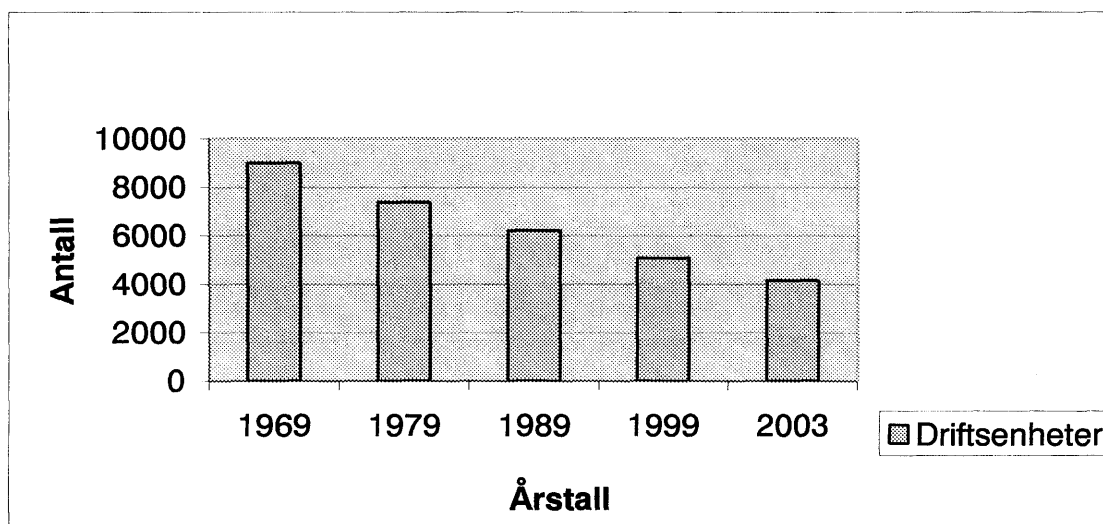
- Etablere nye og videreutvikle eksisterende bedrifts- og egenutviklingsprogram.
- Legge til rette for samarbeid mellom videregående skoler, høgskoler og forskningsmiljø.
- Videreutvikling av landbruksinkubator, også på matforedlingsområdet.

Utvikle allianser, nettverk og arbeidsfellesskap

- Etablere et bredt fagforum for trøndersk mat og drikke
- Bedre samarbeidsrelasjonene mellom reiseliv og lokale matprodusenter
- Skape møteplasser der erfarne produsenter, bedrifter og nyetablerer kan møtes for erfaringsutveksling og nettverksbygging

8.2 Jordbruk, melk og storfe

Antall driftsenheter er blitt redusert fra om lag 9 000 driftsenheter i 1969 til vel 5 000 driftsenheter i 1999 (Figur 8.1) Dette tilsvarer en nedgang på 44% i denne 30-årsperioden (54% reduksjon på landsbasis). Det ble utbetalt produksjonstilskudd til 4 150 driftsenheter i 2003, noe som tilsvarer en reduksjon på 18% fra 1999. Fra 2002 til 2003 var nedgangen i antall driftsenheter 224, som tilsvarer 5 % nedgang. I likhet med året før er dette en sterkere nedgang enn det vi har vært vant til. I flere tiår har nedgangen ligget på knapt 3% per år. En stor del av den økte nedgangen forklares med omlegging av produksjonstilskudd (omsetningskravet).

Figur 8.1: Utvikling i antall driftsenheter i Nord-Trøndelag i perioden 1969 til 2003. Kilde: Jordbruksstelling 1999, SSB og søknad om produksjonstilskudd, Fylkesmannens landbruksavdeling.

Jordbruksarealet i Nord-Trøndelag utgjorde i 2003 vel 885 000 dekar. Det var for første gang i senere tid en svak nedgang i jordbruksarealet fra 2002 til 2003. Jordbruksarealet pr. bruk øker raskt. I 1969 hadde gjennomsnittsbruket 82 dekar, mens det i 2003 hadde 214 dekar. Bare i løpet av de fire siste åra har gjennomsnittsbruket økt sitt jordbruksareal med 40 dekar. Tabell 8.1 viser at det har vært en betydelig strukturutvikling i husdyrproduksjonene i perioden 1989 til 2003.

Tabell 8.1: Gjennomsnittlig besetningsstørrelse for de største husdyrproduksjonene. Tall for 1989, 1994, 1999 og 2003.

Produksjoner	Enhet	1989	1994	1999	2003
Melk	Antall kyr	13,7	13,8	15,5	17,9
Svinekjøtt	Antall purker	13,8	15,7	20,5	27,2
Sau	Antall vinterfora sau	49	55	59	67
Ammekyr	Antall dyr	5,0	4,8	7,1	11,1
Storfekjøtt	Antall storfe utenom kyr		27*	30,4	33,4

* Tall fra 1994

8.2.1 Melke- og storfeproduksjon

Status

I perioden 1993 til 2003 økte gjennomsnittlig antall melkekyr pr. produsent fra knapt 14 til 18. Dette innebærer en økning på 28 prosent i denne perioden, og gir et bilde på strukturendringene innenfor melkeproduksjonen. Totalt antall melkekyr økte fram til 1998, men har deretter gått ned med 3 902 dyr til totalt 30 551 i 2003. Antall kumelkprodusenter har gått ned med omkring 30% i samme periode til om lag 1700 produsenter.

Det har de senere åra vært stor økning i etablering av samdrifter innen melkeproduksjon, og det var ved utgangen av 2003 etablert omkring 170 samdrifter.

Antall ammekyr har økt kraftig i perioden. I 1989 fantes det knapt 300 ammekyr i fylket, mot 6 311 i 2003. Antall ammekuprodusenter økte til 529 produsenter i 2001, men det har etter dette vært en nedgang på 12% fra 2001 til 2003. Antall ammekyr pr. produsent har økt fra 5 i 1993 til 11 i 2003 (tabell 8.1).

I perioden 2002 til september 2004 er det gitt tilsagn om til sammen 44 mill. kroner til storfehold og melkeproduksjon. I 2002 gikk 82 % av midlene innen tradisjonelt landbruk til storfehold og melkeproduksjon. I 2003 var andelen 69%, og hittil i 2004 63%.

Utfordringer og muligheter

Nord-Trøndelag har en relativt stor andel av produksjonen av melk og storfekjøtt i landet. Fylket sett under ett er det gode naturgitte forhold for grasproduksjon og følgelig melk- og kjøttproduksjon. En har også sterke husdyrmiljøer med god kompetanse i fylket. Samtidig er foredlingsindustri og infrastruktur godt utbygd. Forholdene ligger dermed til rette for kostnadseffektiv produksjon av melk og storfekjøtt. Likevel ser en at ulike deler av fylket står overfor ulike utfordringer i forhold til å videreutvikle primærproduksjonen, samtidig som det på foredlingssiden stadig skjer strukturendringer og nedlegging av anlegg. Nordlige deler av fylket står overfor særlige utfordringer. I næringssvake strøk er jordbrukets verdiskapning av stor relativ betydning selv om produksjonen i disse områdene er relativt liten fylket sett under ett. Det ligger dermed en klar utfordring i å opprettholde produksjonsfordeling innen fylket.

Det er utarbeidet en egen "Handlingsplan for kjøttproduksjon i Trøndelag 2004-2010" i regi av landbruksavdelingene hos Fylkesmennene i Nord- og Sør-Trøndelag. For storfekjøtt er det her vist til at en fra slutten av 1990-tallet fram til i dag har gått fra en overskuddssituasjon til en underskuddssituasjon av norskprodusert storfekjøtt. Noe av bakgrunnen for dette er strukturendringene innenfor melkeproduksjonen med en relativt sterk nedgang i antall melkekyr. Det er dermed et betydelig markedspotensielt for å øke produksjonen av storfekjøtt i årene framover. Gjennom handlingsplanen har aktørene i Trøndelag gått sammen for å bidra

til å utnytte dette markedspotensialet. Undersøkelser viser at det er store forskjeller i lønnsomhet mellom bruk med tilnærmet lik produksjons- og ressursgrunnlag. Økt lønnsomhet i produksjonen er en hovedutfordring for den enkelte produsent, og det er dermed behov for økt kompetanse på dette området.

I melkeproduksjonen har det vært relativt store strukturendringer de senere åra. Dette har blant annet sammenheng med endringer i kvotesystemet for melk. Nytt regelverk for hold av produksjonsdyr har utløst et betydelig investeringsbehov innen husdyrproduksjonene i fylket. Dette har spesielt fått konsekvenser for melkeproduksjon med behov for bygningsmessige endringer. I jordbruksoppgjøret 2004 ble det ekstra driftstilskuddet for samdrifter i melkeproduksjon fjernet. I tillegg ble andelen direkte salg av kvote mellom produsenter økt til 60 % fra 2005, og kvotetaket for enkeltpersonsforetak ble økt til 375 000 liter. Disse endringene innebærer i sum at samdrifter i større grad jamstilles med andre foretak i tilskuddssammenheng, og at handlingsrommet økes særlig for andre typer foretak enn samdrifter. Dette skaper større muligheter for å kunne utvikle produksjonen på enkeltpersonsforetak framover, og dette bør det tas hensyn til i virkemiddelbruken.

Strategier og prioriteringer

Det legges opp til å ha en aktiv holdning for utvikling av konvensjonell og økologisk melke- og storfeproduksjonen i fylket. Det må tas hensyn til det investeringsbehovet endringene i krav til hold av storfe har utløst ved fordelingen av BU-midler til tradisjonelt jordbruk. Samtidig legges det vekt på å øke verdiskapingen i storfekjøttproduksjonen gjennom å utnytte markedspotensialet framover. Midlene skal forbeholdes bruk med et framtidsrettet produksjonsopplegg og forsvarlig kostnadsnivå samt at det skal legges stor vekt på lønnsomheten i prosjektene.

Det legges opp til en fordeling av BU-midlene til investeringer i tradisjonelt jordbruk, som ivaretar den regionale produksjonsfordelingen i fylket. Regionale bestemmelser omkring geografisk differensiering finnes i kapittel 9.2.2. Økologisk landbruksproduksjon er en viktig del av strategien for landbruksrelatert næringsutvikling. Omlegging til økologisk drift kan utløse behov for investeringer i bygninger og anlegg.

Ved prioritering av enkeltprosjekter legges det vekt på:

- kostnadseffektive løsninger
- nasjonale markedsforhold
- sysselsettingseffekt

Kapitalkrevende prosjekter med lav sysselsettingseffekt prioriteres ikke. Prosjekter som medfører oppbygging av økt produksjonskapasitet betinger at det er markedsmessig rom for økt produksjon for å kunne prioriteres.

Det er en målsetting at BU-midlene til tradisjonelt jordbruk skal gå til finansiering av bygningsmessige tiltak som direkte fremmer jordbruksproduksjon på bruksnivå. Lagerbygg for maskiner og redskap samt andre tiltak som har karakter av infrastruktur er ikke prioritert. Videre er investeringsstøtte til kjøp av jordareal ikke prioritert.

8.2.2 Annen husdyrproduksjon

Status

Kraftfôrbasert husdyrproduksjon utgjør en vesentlig del av verdiskapningen i landbruket i fylket. Dette gir igjen betydelige ringvirkninger i forhold til leverandørindustri samt foredling. Generelt for kraftfôrbaserte produksjoner har det de siste to årene vært betydelig investeringsaktivitet i fylket. Flere år med relativt god økonomi samt heving av grensene for konsesjonsfri drift har medført at en relativt stor andel har investert for å øke produksjonsomfanget. Markedet for kraftfôrbaserte produksjoner er imidlertid i ferd med å gå inn i en situasjon med til dels betydelig overproduksjon. Dette gjelder spesielt for svin.

Saueholdet i fylket preges av relativt mange og små driftsenheter. I perioden fra 1993 til 2003 har antall vinterfôra sau økt fra 40 000 til 46 800, samtidig som antall produsenter er redusert med anslagsvis 23% til om lag 360 produsenter. Samtidig er det skjedd en forskyvning av saueholdet i fylket fra fjellområdene til de mer sentrale strøk. Mye av denne utviklingen kan tilskrives rovdyrproblemene. Økonomien innen saueholdet kjennetegnes av svak inntjening.

I perioden 2002 til september 2004 er gitt tilsagn om omkring 13 mill kroner til annen husdyrproduksjon. Det er særlig svineproduksjon som har økt sin andel av midlene til tradisjonelt landbruk fra i overkant av 5% i 2002 til 30% i 2004.

Utfordringer og muligheter

I Handlingsplan for kjøttproduksjon i Trøndelag er det spesielt pekt på to gjennomgripende utfordringer for husdyrproduksjonene. Dette er kompetanse og lønnsomhet.

For å kunne drive lønnsomt er det kraftfôrbaserte husdyrholdet i stor grad avhengig av at tollbeskyttelsen på produktene blir opprettholdt. Omfattende grensehandel samt krav fra næringsmiddelindustrien medfører imidlertid et press for å redusere produktprisene. Videre er det for enkeltproduksjoner en betydelig overproduksjon som vil måtte resultere i lavere produktpriser. Det ligger en betydelig utfordring i å opprettholde en tilfredsstillende lønnsomhet hos enkeltprodusentene i en situasjon med fallende produktpriser. Det bør i denne situasjonen arbeides med tanke på å redusere kostnader samt å oppnå en mer effektiv produksjon innenfor eksisterende produksjonsomfang. Investeringer bør rettes mot å oppnå mer kostnadseffektive løsninger.

Det ligger en utfordring i å opprettholde nivået på saueholdet i de deler av fylket som har opplevd den sterkeste nedgangen (fjellregionen). Dette er deler av fylket med begrensede alternativer til arealbruk slik at grovfôrbaserte produksjoner er viktig av hensyn til sysselsetting og kulturlandskap. Det bør generelt arbeides for bedring av lønnsomheten i saueholdet gjennom å støtte utvikling av kostnadseffektive enheter.

Det vises for øvrig til kapitlet Mat og foredling hvor utfordringer og prioriteringer i forhold til geitholdet blir omtalt særskilt.

Strategier og prioriteringer

Det legges opp til å ha en aktiv holdning for utvikling av konvensjonelt og økologisk husdyrhold i fylket. Midlene skal forbeholdes bruk med et framtidig rettet produksjonsopplegg og forsvarlig kostnadsnivå samt at det skal legges stor vekt på lønnsomheten i prosjektene.

Ved prioritering av enkeltprosjekter legges det vekt på:

- kostnadseffektive løsninger

- nasjonale markedsforhold
- sysselsettingseffekt

Kapitalkrevende prosjekter med lav sysselsettingseffekt prioriteres ikke. Prosjekter som medfører oppbygging av økt produksjonskapasitet betinger at det er markedsmessig rom for økt produksjon for å kunne prioriteres.

Det er en målsetting at BU-midlene til tradisjonelt jordbruk skal gå til finansiering av bygningsmessige tiltak som direkte fremmer jordbruksproduksjon på bruksnivå. Lagerbygg for maskiner og redskap samt andre tiltak som har karakter av infrastruktur er ikke prioritert. Videre er investeringsstøtte til kjøp av jordareal ikke prioritert.

8.2.3 Planteproduksjon

Status

Kornproduksjonen i fylket viser en svak økning (5% på 3 år) og utgjør nå 301 500 daa. Bygg er dominerende vekst (90%), i tillegg kommer havre og hvete. På grunn av kort veksttid vil bygg på mange arealer være eneste alternativ til gras. Fylket har imidlertid hatt en økning i høstveteproduksjonen de siste årene. Det har vært en økning i avlingsnivået, og en betydelig utvikling i retning av større maskiner. Større innslag av entreprenørdrift utgjør en del av dette. På bakgrunn av Tenkeloft trøndersk landbruk er det utviklet en "Kornstrategi for Trøndelag" som peker ut strategier for å styrke lønnsomhet, effektivitet og kompetanse i hele verdikjeden. Kraftfôrindustriens behov tilsier at vi burde hatt et større innslag av oljefrø som proteinkilde. Oljefrødyrkinga har imidlertid gått sterkt tilbake i regionen, da dagens sorter er lite tilpassa våre forhold. Engfrødyrkinga har økt i fylket, det er god kompetanse og gode resultater hos kontrakt dyrkerne.

Potetarealet har gått ned en periode og utgjør nå vel 15 000 da. Samtidig har brukene blitt større. Potetbransjen har arbeidet spesielt med kvalitet, dette stiller krav til brukerne.

Både bær og grønnsakdyrkinga er konsentrert til enkelte områder i fylket, og skyldes bla dyrkingsmiljø, klima, jord og markedsforhold. Bær- og grønt produksjonene er intensive og krevende og det er nødvendig å utnytte stordriftsfordeler for å få god økonomi i produksjonen. Markedet for bær og grønnsaker vokser i volum og mangfold. Nord-Trøndelag har mulighet til å øke sin produksjon på dette området. Strengt krav til effektivisering og kostnadsreduksjoner har bidratt til at antall bruk med produksjon av bær og grønt er redusert, samtidig som brukene med fortsatt produksjon er blitt større. I dag domineres bærproduksjonen i Nord-Trøndelag av jordbær, (1 470 daa, 8 % økning på 3 år) mens andre bærslag utgjør 168 daa. Grønnsaker på friland har økt, og ble produsert på totalt 5 100 daa i Nord-Trøndelag (25 % økning på 3 år), dette skyldes i hovedsak offensiv satsing på Frosta. Veksthusbransjen i fylket har også hatt en relativt bra vekst, godt fagmiljø og gunstige strømpriser har bidratt til dette. Det er utarbeidet en egen handlingsplan for bær og grøntproduksjon i Trøndelag, der målene er å bidra til økt lønnsomhet og verdiskaping i bær og grøntnæringa. Tiltak for styrking av kompetanse og kvalitet vektlegges i planen.

Det er relativt stor interesse for økologisk landbruk i fylket (ca 3 % av arealet). De siste årene har vi hatt en omlegging som er klart større enn gjennomsnittet av landet med bl.a. en dobling av kornarealet siste år. Det er få som produserer økologisk bær og grønnsaker i Trøndelag. I samsvar med krav fra SLF er det utviklet en egen handlingsplan for økologisk landbruk i Trøndelag. Planen peker på tiltak både mot primærprodusentene, verdikjeden og i samfunnet generelt.

Utfordringer og muligheter

Næringa står overfor strengere kvalitetskrav og større prisdifferensiering enn tidligere.

En større andel av kornavlingen leveres nå direkte fra åkeren til mottaksanleggene, noe som har gitt kapasitetsproblemer. Endret prispolitikk har gjort at lønnsomheten ved egne tørkeanlegg er redusert.

Større areal hos bær- og grøntprodusentene krever mange arbeidere til innhøstingsarbeid. Det vil påløpe store kostnader for enkeltprodusenter i forbindelse med å tilfredsstille pålagte krav til bo- og sanitærforhold for sesongarbeidere. Direktesalg og abonnementsalg kan være aktuelle omsetningskanaler for bær- og grøntprodusenter, og kan bidra til økt mangfold og gi lønnsomhet for den enkelte produsent.

Det er en utfordring å bidra til fortsatt økning i økologisk landbruk i samsvar med markedsutviklinga. Generelt er det relativt små volumer av økologiske produkter, og dette gjør det vanskelig å benytte konvensjonelle markedskanaler. Satsingen for å øke markedet for økologiske produkter bør ses i sammenheng med innsatsen for å styrke omsetning og foredling innen lokal mat.

Strategier og prioriteringer

Ved prioritering av enkeltprosjekter innen planteproduksjon legges det vekt på lønnsomme og framtidsretta investeringer, herunder markedsutsikter. Videre vektlegges kostnadseffektive løsninger, og sysselsettingseffekt

Det er et behov for å styrke primærprodusentenes konkurransekraft innen bær- og grøntsektoren. Nye krav til produktkvalitet utløser et behov for ny teknologi for lagring, sortering og pakking av bær- og grønnsaker. Dette vil være omfattende investeringer hvor stordriftsfordeler og samarbeid i stor grad må utnyttes.

8.3 Skog, trevirke, bioenergi og utmarksressurser

I 2003 ble det innvilget i alt 2,05 mill. kroner som bedriftsretta midler innen skog og utmarksbaserte næringer eller 22 % av innvilget beløp til tilleggsnæringer. Beløpet omfatter 18 prosjekt innen områdene jakt, viltstell, fiske, fangst og fiskeoppdrett, saging, høvling, impregnering, minikraftverk, overnatting, reiseliv og annen fritidsvirksomhet.

8.3.1 Skog

Status

Skog og trenæringen har gjennom generasjoner vært og er en meget viktig næring i Trøndelag. I perioden 1960 til 1999 ble det i gjennomsnitt avvirket 643 000 m³ pr. år. Aktiviteten i skogbruket i fylket er nå på et historisk lavmål. Avvirkningen har falt med ca. 45 % fra begynnelsen på 90-tallet fram til 2003, hvor den var 421 000 m³. En må helt tilbake til krigsåra for å finne lavere avvirkning. Dette har ført til en dramatisk virkesmangel hos skogindustrien.

Vi må høste av dagens gammelskog i 40-50 år til før avvirkningen kan flyttes til dagens kulturskog. Denne gammelskogen kjennetegnes av;

- Lav bestokning (under 10 m³ pr. dekar)
- 1/3 av kubikkmassen står mer enn 1 km fra veg
- 1/3 av kubikkmassen står i bratt terreng

Investeringene i skogbruket er betydelig redusert de senere årene. Spesielt innen skogkultur er nedgangen dramatisk og sterkere en hogstnedgangen skulle tilsi.

Utfordringer og muligheter

For å unngå en dramatisk tømmermangel de nærmeste 10-årene må det høstes av dagens gammelskog i enda 40-50 år. Å ta i bruk kulturskogen noe tidligere i tillegg til økt tynning, vil kunne redusere tømmermangelen noe. Imidlertid er det en forutsetning at en større del av skogarealet gjøres økonomisk drivbart for å kunne forsyne industrien med virke.

Dagens skogkulturinnsats vil om 100 år gi en skog som er dramatisk mye dårligere enn det som må være målsettingen. Stående kubikkmasse vil halveres. I tillegg får vi en kvalitetsmessig dårligere skog. I en skog som bygges opp med et mer optimalt investeringsprogram vil skogsmarkas produksjonsevne utnyttes langt bedre.

Strategier og prioriteringer

For å øke verdiskapingen i næringa er det avgjørende å skaffe nok virke til industrien. Det er satt i gang et arbeid med å utrede hvilke reelle muligheter skogbransjen i fylket har. Hensikten er å finne aktuelle tiltak som fylkeskommunen og bransjen kan bidra med for å utvikle næringen i fylket. Arbeidet skal ende opp med en handlingsplan for hele bransjen i fylket.

Oppbygging av en kvalitetsmessig og bærekraftig god framtidsskog er viktig for å legge forholdene til rette for framtidig verdiskaping. Når investeringsnivået er så vidt sterkt redusert som det er blitt de ti siste årene representerer det en betydelig redusert produksjon i framtida og man går mer og mer over mot et høstningsskogbruk. Det er derfor av avgjørende betydning at offentlige myndigheter sikrer at investeringsnivået på skogkultursektoren holdes oppe.

I handlingsplanen vil det framgå prioriterte tiltak innen områdene *skogeieren, marked, rammevilkår og omdømme*.

8.3.2 Trebruk

Status

I tillegg til det nasjonale verdiskapingsprogrammet for trevirke, ble det i 2002 etablert et regionalt verdiskapingsprogram for økt bruk og foredling av trevirke - *Verdiskaping i Trebransjen* (ViT). ViT skal bidra til nyskaping og økt verdiskaping med utgangspunkt i trevirke som råstoff. ViT er et 3-årig prosjekt finansiert av Innovasjon Norge, FMLA og Fylkeskommunen i Nord-Trøndelag. Prosjektet vil i 2004 fortsette arbeidet som "Arenabygger" og "Nettverketablerer".

Utfordringer og muligheter

For å øke verdiskapingen i næringa er det avgjørende å øke bruken av tre og å utvikle nye produkter med god betalingsevne. I den sammenheng er det nødvendig å bruke trevirkets forskjellige egenskaper bedre.

Strategier og prioriteringer

Det settes fokus på lønnsom og arbeidsintensiv småskala videreforedling av trelast fortrinnsvis basert på lokalt råstoff. Konkurranseevnen til småskala industri er avhengig av samarbeid, og det er derfor viktig for dem å utvikle nettverk og kompetansemiljøer for å tilegne seg kunnskap og markedsinnsikt. Tiltakene bør ikke virke konkurransevidende i forhold til eksisterende industri, men derimot virke som et supplement til denne.

Aktuelle ideer til trerelaterte prosjekt vil bli organisert i egne delprosjekt, hvor prosjektledelsens oppgave blir å koble aktuelle og interesserte aktører i verdikjeden og å bidra til fremskaffelse av finansiering av prosjektet.

Prioriteringer:

- Tiltak som gir økt bearbeidingsgrad av treproduktene.
- Tiltak som innebærer en økt anvendelse av lauvskogressursene, herunder utvikling av omsetningssystemer.
- Tiltak som kan føre til økt bruk av trevirke gjennom utvikling av produkter som kan konkurrere med andre materialer, og tiltak for uttak av skogressurser til energiformål.
- Eksportrettede tiltak til nettverksoppbygging, og konkrete forretningsideer som skal internasjonaliseres.
- Nye, utradisjonelle produktområder og nye markedssegmenter.
- Innovasjonsrelaterte prosjekter

8.3.3 Bioenergi

Status

Energibruken i fylket baseres i hovedsak på elektrisitet og olje. Bioenergi basert på råstoff fra landbruket er lite utnyttet i fylket. Med den store biomasseproduksjonen vi har særlig i skogbruket, burde det kunne gi grunnlag for en langt høyere utnyttelse. Fokus på biomasse som energikilde er imidlertid økende.

Nord-Trøndelagsforskning (NTF) (1999) har analysert potensialet for utnyttning av bioenergi fra skogbruket i fylket. Disse beregningene viser at den tilgjengelige mengden energiråvare øker betydelig når prisen stiger til nivåer over 10 øre pr. kWh. Med en pris på rundt 15 øre pr. kWh vil tilgjengelig energiråvare kunne ligge i størrelsesorden 200 000 til 250 000 kubikkmeter.

Innovasjon Norge, fylkeskommunen og fylkesmannen har utarbeidet en Handlingsplan for produksjon og bruk av bioenergi i Nord-Trøndelag (2003). Bioenergi er også en av flere satsingsområder i felles fylkesplan for Nord- og Sør-Trøndelag og bygger på tiltak i handlingsplanen.

Utfordringer og muligheter

Større energifleksibilitet og trygghet i energiforsyningen er et nasjonalt mål. Elektrisk strøm må prioriteres til el-spesifikke formål framfor å benytte strøm til oppvarmingsformål. Ulike virkemidler må derfor brukes for å stimulere til bruk av andre energiformer til oppvarming. Nord-Trøndelag har et relativt stort potensiale for tilgang på fornybare energiressurser. Bioenergi utgjør en viktig del av dette. Særlig er biomasse fra skogen en stor og viktig energiressurs som det er mulig å utnytte bedre. Handlingsplanen for produksjon og bruk av bioenergi i Nord-Trøndelag foreslår en rekke tiltak som vil bidra til å videreføre arbeidet med økt bruk av bioenergi i fylket.

Strategier og prioriteringer

En viktig forutsetning for å kunne lykkes med bioenergisatsingen er at forholdene blir lagt til rette for utvikling av konkurransedyktige varmemarkeder. For å få til dette er det i Handlingsplanen satt fokus på å etablere en samhandlingsarena for de ulike aktørene som ønsker å satse på bioenergi. Det foreslås derfor konkret å få i gang et eget *Forum for bioenergi* som kan samordne og gi innspill til viktige tiltak for økt bioenergisatsing og som også derigjennom kan bidra til å sikre en mer langsiktig satsing på bioenergi.

Det er videre viktig å øke kompetansenivået innenfor bioenergi i fylket. Her vil etablering av "bioenergigård" med anlegg for praktisk visning, kurs- og utdanningstilbud være et viktig steg videre.

Handlingsplanen skisserer flere områder, blant annet kompetanse, nettverksbygging, tilrettelegging for å realisere konkrete fjern/nærvarmeanlegg.

8.3.4 Utmark

Status

Trøndelag har store og varierte utmarksressurser. Disse gir et godt grunnlag for næringsmessig utnyttelse av utmarka og aktivitetsbasert reiseliv (se også kap 8.4 Reiseliv og opplevelsesnæring og kapittel 8.1 Mat og foredling). Utmarksopplevelser vil danne mye av grunnlaget for øvrige deler av reiselivet, inkludert matservering. Det er betydelige beiteressurser i fylket, både sjøfiske og laksefiske er kvalitetsmessig meget godt i regionen og jaktmulighetene er store og arealene lett tilgjengelige. Det er allerede gode aktører i markedet, men det er plass til flere.

Innovasjon Norge, fylkeskommunen og fylkesmannen har gjennomført en forstudie om næringsutvikling i utmark. Av konklusjonen framgår at det er viktig at det offentlige konsentrerer innsatsen og går videre på områder som kompetanseoppbygging, faktorer som virker hemmende på næringsutvikling, infrastruktur og verneområdene.

Utfordringer og muligheter

For å utnytte utmarksressursene bedre er det nødvendig å satse på forbedring av produktene, høyere kvalitet og tilrettelegging, samarbeid mellom aktørene og å ta et betydelig løft på markedsføringssiden. Undersøkelser tyder på at det norske markedet for dagens produkter er delvis mettet, mens det er et stort utenlandsmarked som regionen bør ta en større del av. Det er få bedrifter som i dag satser noe særlig på det utenlandske markedet.

Strategier og prioriteringer

I tråd med konklusjonene i forstudien for næringsutvikling i utmark (NT Fylkeskommune 2003) vil en arbeide for økt verdiskaping i utmark med hovedvekt på nettverksbygging, kompetanseheving, inklusive forbedring av infrastrukturen som har betydning for utmarksnæringa, samt markedsrettet arbeid. Det finnes store verneområder som kan utnyttes næringsmessig i Nord-Trøndelag. Det er et potensial i å utnytte spesielle verdier i verneområder og tiliggende områder som grunnlag for lokal verdiskaping. Som bakgrunn for en slik utnyttelse vil den såkalte "Fjelltekstens" intensjoner gjelde. Dette er et utredning som ble gjort i forbindelse med reviderte statsbudsjett i 2003.

Det arbeides med et ambisiøst pilotprosjekt med utgangspunkt i laks og sjøfiske i Namdalen i samarbeid med fylkeskommunen, IN og næringsutøvere i Namdalen.

8.4 Reiseliv og opplevelsesnæring

Status

Handlingsplan for bygdeturisme (Statens landbruksbank 1999), Nord-Trøndelag fylkeskommunes Handlingsplan for reiseliv 2001-2004 og Forstudien om næringsutvikling i utmark (2004) er sentrale dokumenter som legges til grunn for virkemiddelbruken til reiselivsformål.

I forbindelse med handlingsplanen ble det gjort en undersøkelse over tilgjengelig overnattingskapasitet i Nord-Trøndelag. Denne viste at det er stor kapasitet som ikke er registrert gjennom den offentlige statistikken. Resultatet viste ca 180 bedrifter med i overkant av 3600 senger mot 82 bedrifter med ca 3400 senger i SSB-statistikken. En antok at mange av disse 'uregistrerte' bedriftene var mindre reiselivsbedrifter ofte med tilknytning til primærnæringene.

Høsten 2003 ble det gjennomført en kartleggingsundersøkelse blant mindre reiselivsbedrifter i fylket for å få opplysninger om omsetning, sysselsetting, dagens nettverk, kompetanse og ønske om type kompetansepåfyll. Undersøkelsen viste at det er ca 140 slike bedrifter i fylket, derav ca 44 % som har en kombinasjon av gårdsdrift og reiseliv. Bedriftene har samlet 63 årsverk fordelt på 196 ansatte. Omsetningen har økt fra 14,6 mill. kroner i 2000 til 23 mill. kroner i 2002, og jevnt over har de daglige lederne et positivt syn på fremtiden for sine bedrifter. Bedriftene har lite organisert samarbeid. Nær 75 % av bedriftene svarer at de har behov for økt kompetanse, og her trekker flest fram områdene markedsfag, språk, mat og økonomi.

Utfordringer og muligheter

Følgende utfordringer vektlegges:

- Øke kapasitetsutnyttelsen ved overnattingsanleggene
- Utvikle lønnsomheten i eksisterende reiselivsbedrifter.
- Bedriftsutvikling, styrke produktkvaliteten og vertskapsfunksjonene.
- Bedre markedskunnskapen, øke tilgjengeligheten og få produktene i sterkere grad koblet til markedet.
- Ta i bruk internett som distribusjonskanal.
- En mer profesjonell forvaltning og utnyttning av utmarksressursene krever bedre organisering blant grunneiere.
- Styrke samarbeid mellom opplevelses- og aktivitetstilbud i småskala virksomhet, og mellom småskala virksomhet og større etablerte bedrifter innen reiselivet.
- Utnytte potensialet for reiseliv og opplevelsesnæring i tilknytning til kulturlandskap og verneområder.

Strategier og prioriteringer

BU-midlene skal benyttes til utvikling av gode reiselivsprodukt i tilknytning til jord- og skogeiendommer, og bidra til større verdiskapning med basis i økt utnyttelse av utmarksressursene. Det legges vekt på hensynet til flerbruk av natur- og kulturressursene og utviklingen av aktiviteter. Ved vurdering av reiselivsprodukter må det legges stor vekt på at prosjektet støtter opp om utvikling av helhetlige reisemål med utgangspunkt i Merkevarestrategien for Trøndelag som reisemål. Med utvikling av reisemål sette det fokus på infrastruktur og opplevelsesprodukter.

Videre vektlegges:

- Kompetanseoppbygging gjennom kurs, nettverksbygging og individuell bistand.
- Samarbeidsløsninger innenfor distribusjon, markedsføring og salg av reiselivsprodukter.
- Tiltak innen markedsutvikling, produktutvikling og koordinering.
- Utvikling av aktivitets- og opplevelsestilbud basert på stedegne natur- og kulturressurser som holder en etterspurt standard.
- Oppfølging av forstudiet næringsutvikling i utmark

- Tiltak som bidrar til økt utnyttelse av vilt- og fiskeressursene som grunnlag for næringsutvikling i utmark.
- Gjennomføre et tyngre pilotprosjekt om laks og sjøfiske i Namdalen
- Tiltak som fremmer lokal mattradisjon i reiselivssammenheng.
- Kystturisme har potensial for økt utnyttelse, og vil derfor bli spesielt prioritert.
- Prosjekter som bidrar til å ivareta og utvikle miljø- og kulturlandskap som basis for næringsutvikling

Det vil kun i spesielle tilfeller gis støtte til ytterligere investering i overnattingskapasitet.

8.5 Andre næringer

8.5.1 Tjenesteytende næringer

Det kan være grunnlag for å yte støtte fra BU-midlene til tjenesteytende næringer når tjenesten representerer en nyskaping. Nyskaping defineres som:

nye produkter, nye tjenester, nye produksjonsprosesser, nye markeder eller ny anvendelse og design.

I tillegg inngår nye organisasjonsmodeller i definisjonen av nyskaping.

Nye virksomheter og bedrifter som etablerer seg med basis i kjente produkter, prosesser og tjenester, er ikke nyskaping etter denne definisjonen. Det er naturlig at denne forståelsen av nyskappingsbegrepet også gjelder ved behandling av BU-saker.

En ny tjeneste vil kunne støttes i alle deler av fylket. Det stilles imidlertid krav om at tjenesten skal ha et potensiale for lønnsom utvikling, og terskelen for å komme innenfor kategorien nyskaping bør være relativt høy.

Støtte til tradisjonelle servicenæringer vil være aktuelt bare under gitte betingelser.

I enkelte sammenhenger kan visse servicenæringer ha stor samfunnsbetydning. Dette kan for eksempel være tradisjonelle servicetilbud som dekker en funksjon som tidligere er meget dårlig dekket i et område. Det forutsettes at det nye tjenestetilbudet skal tilfredsstille et behov som anses nødvendig for at befolkningen i kommunen/regionen skal ha et mest mulig fullverdig servicenivå. Det må likevel vurderes om tjenesten er rimelig i forhold til folketall og geografisk beliggenhet. Dette betyr at de fleste aktuelle sakene av denne typen vil komme fra de mest næringssvake områdene i fylket, og at slike etableringer vil bli vurdert ut fra et stedsutviklingsperspektiv. Det understrekes at krav til både samfunns- og bedriftsøkonomisk lønnsomhet vil stå sentralt ved vurdering av slike saker. Vurderingene ovenfor tilsier at støtte til tjenesteytende næringer lettere kan gis i de mest næringssvake områdene i fylket.

8.5.2 Inn på tunet – grønt samarbeid

Status

Inn På Tunet er en tjenesteyting som i hovedsak vil bli betraktet som nyskapende. Tjenestene omfatter gården som arena for barnehage, skolefritidsordning, grunnskole, ungdomsskole og videregående skole, tilrettelagt undervisning for elever med spesielle behov, gården som aktivitetsarena for tilrettelagt arbeid for psykiatrien, for psykisk utviklingshemmede eller aldersdemente.

Gårdens ressurser forenes med samfunnets behov for alternative arenaer. Et hvert nytt tiltak som utvikles formes etter brukernes behov, i tråd med offentlige satsinger og prioriteringer, og gårdens og bondens ressurser og muligheter.

I perioden 2002 – 2004 er det i Nord-Trøndelag gjennomført et prosjekt for utvikling av allmenpedagogiske tilbud i samarbeid mellom gårdsbruk/gårdbrukere og grunnskolen. Til sammen 14 kommuner har nå organisert aktivitet på en eller flere skoler der gården er opplæringsarena. Prosjektet har hatt som et hovedmål å utvikle eksempelkommuner hvor samarbeidet gård-skole inngår som en del av det ordinære forvaltningssystemet for grunnskolen.

Utfordringer og muligheter

- Synliggjøring av potensialet landbruket har som alternativ læringsarena og tjenesteprodusent innenfor helse og omsorg.
- Få etablert gode avtaler mellom tilbyderne og kjøper/bruker av tjenestene
- Få dokumentert ulike eksempler på tiltak innenfor helse og omsorg
- Etablere nettverk mellom ulike tilbydergrupper, gjerne i Midt-Norge

Strategier og prioriteringer

- Støtte kompetansehevende og nettverksbyggende tiltak
- Bedriftsretta tiltak innen markedsutvikling og produktutvikling
- Investeringsstøtte til prosjekter for tilrettelegging for tjenestetilbud

8.5.3 Håndverk/husflid

Status

Den tradisjonsbaserte handverks-/husflidsnæringen er preget av småprodusenter, og graden av profesjonalitet varierer. Kvinner står for en stor del av aktiviteten. Markedet for tradisjonsbaserte husflid- og handverksprodukter med god kvalitet er imidlertid til stede.

Utfordringer og muligheter

Det ligger en sysselsettingsgevinst i en utvikling fra hobby-/småskalavirksomhet til næringsvirksomhet. Det samme gjelder virksomheter som er i gang der potensialet for større salg finnes. Samarbeid mellom aktørene på produktutvikling og salg og annen form for fellesorganisering vil være en forutsetning for å nå målsettinger om sysselsetting og verdiskaping. Videre er det viktig å stimulere til fortsatt utviklingsarbeid på et bredt felt innenfor området for å møte dagens og morgendagens produktkrav.

Å bevare og videreføre noe som er sterkt knyttet til vår kultur og identitet er viktig i flere sammenhenger enn i næringsutviklingssammenheng. Å fortsette arbeidet med å bygge opp kompetanse og bevissthet på området er en forutsetning for å skape næring ut av tradisjoner.

Strategier og prioriteringer

- Kunnskapsoppbygging innenfor produktutvikling/design, produksjon, økonomi, presentasjon og markedsføring/salg.
- Samarbeidstiltak som fremmer større produksjonssamarbeid.
- Fellesorganisering av oppdrag, produksjonsstyring, salg og distribuering. Styrking av fagmiljø gjennom f.eks. organisering og drift av bransjenettverk.
- Støtte til investeringer i en oppstarts- og omstillingsfase, samt midler til produktutvikling og markedsføring hvis det er sannsynlig at virksomheten kan gi økt avkastning.

Markedet for tradisjonsbaserte husflid- og handverksprodukter med god kvalitet er økende. Bedriftsgavemarkedet er et eksempel på et uutnyttet marked.

8.6 Mobilisering og tilrettelegging

8.6.1 Bygdemobilisering og næringsmobilisering

Status

Satsingen har vært knyttet til lokale prosesser som bygde- og næringsmobilisering og regionale prosesser i regi av det regionale partnerskapet og ved samarbeid med Sør-Trøndelag. En del av aktiviteten grenser inn mot utviklingstiltak, FoU og utredninger. I perioden 2000-2003 ble omkring 23% av midlene til mobilisering og tilrettelegging avsatt til denne typen tiltak.

Det er fortsatt behov for å styrke aktiviteten og interessen for ny landbruksrelatert næringsutvikling (tilleggsnæring). Etter en periode med stor ressursbruk innen grende- og bygdemobilisering og med kommunene som viktige aktører, er midlene nå i større grad tildelt regionalt forankrede utviklingsprosesser. Gjennom større samordna satsinger som for eksempel Regionalt Utviklingsprogram (RUP), settes BU-midlene inn sammen med støtte fra Fylkeskommune og Innovasjon Norge, og en oppnår større effekt av virkemidlene. Det vil videre være både mulig og ønskelig å kombinere bygdemobiliseringsprosjekt med andre prosjekter. Dette kan være satsinger innenfor kulturlandskap, utmark, reiseliv med mer, da også slike prosjekter innehar et betydelig mobiliseringselement.

Å rette innsats mot spesielle målgrupper kan være aktuelt for å oppnå det en ønsker. Tiltak mot grupper av ungdom kan f.eks være hensiktsmessig i forhold til rekruttering, og tiltak for å bedre likestillingen mellom kjønn kan defineres som mobilisering.

Utfordringer og muligheter

Av Landbruksdepartementets brev framgår det at midler til tilretteleggingstiltak kan delegeres og tildeles av kommunene, dersom dette framkommer av den regionale strategien.

Her er det grunn til å trekke fram erfaringene med kommunale BU-midler hvor evaluering viste at midlene i liten grad ble brukt i samsvar med formålet og at det ble oppnådd for liten effekt av midlene. FMLA mener at det er fornuftig at det stilles krav til bruken av slike midler ved at kommunene heller kan søke om støtte til konkrete prosjekter, framfor at midlene fordeles til kommunene etter en fordelingsnøkkel.

Strategier og prioriteringer

- Regionale prosesser prioriteres framover
- Det legges større vekt på næringsmobilisering enn bred bygdemobilisering.
- Det legges vekt på en aktiv initiativrolle i virkemiddelapparatet
- Involvering av kommunene (Landbruk pluss i kommunene)
- Likestillings- og rekrutteringstiltak

Spesielt om Praktikantordningen og onnebarnehager

Ordningene videreføres som forutsatt av departementet. Ordningen med støtte til onnebarnehager er lite brukt. Det forventes ingen økning i etterspørselen.

Interessen for praktikantordningen er synkende, selv om Nord- Trøndelag fortsatt har relativt høy oppslutning i forhold resten av landet. Vi har interesserte verter, men ordningen er lite attraktiv for ungdom som har rett til 3-årig videregående utdanning. Praktikantordningen framstår for disse ofte som et blindspor. Ordningen fungerer ikke hensiktsmessig og bidrar i liten grad til rekruttering til landbruket slik som forutsatt.

Det er aktuelt å bidra til at ordningen endres, nyutvikles og samkjøres bedre med videregående skole som fagutdanning med fagbrev (ikke som krav for å bli gårdbruker). Det er aktuelt at Mære landbruksskole kan være pilotskole på dette.

8.7 Landbruk Pluss

Landbruket vil framover møte nye utfordringer i form av globalisering av verdensøkonomien, forpliktelser i forhold til internasjonale avtaler, krav om effektivisering, mangfold og nyskaping i all produksjon av tjenester og produkter. Færre jordbruksbedrifter og mindre arbeidsforbruk i sektoren vil skape nye utfordringer for de politiske målsettingene om sysselsetting og bosetting i distriktene. Gjennom Landbruk Pluss-satsingen har sentrale myndigheter synliggjort behovet for å kombinere effektiviseringen innenfor tradisjonelt landbruk med ny næringsutvikling, for å ivareta målet om levende og aktive bygdesamfunn.

Landbrukspolitikken skal derfor i større grad legge til rette for å utvikle ny aktivitet og attraktive bosteder og oppvekstvilkår parallelt med strukturendringene i landbruket. Det er lagt vekt på at en både skal gjøre det attraktivt å etablere aktivitet med bakgrunn i bygdas samlede ressurser, og attraktivt å satse innenfor tradisjonell landbruksproduksjon eller ved utvikling av spesialiserte produkter og tjenester med større inntjening fra markedet.

I tråd med dette vil partnerskapet gjennom strategien for landbruksrelatert næringsutvikling ha økt fokus mot et bredt spekter av utviklingstiltak med utgangspunkt i landbrukseiendommen, og hvor bygdas samlede ressurser tas i bruk. Denne satsingen omfatter både de juridiske og økonomiske virkemidlene. BU-midler må også prioriteres til slike tiltak.

8.8 Prioritering av satsingsområdene i Nord-Trøndelag

Det er stor aktivitet med hensyn til utvikling av landbruksrelatert næringsutvikling i Nord-Trøndelag. Omtalen av de enkelte satsingsområdene foran viser at det innenfor hvert av disse er satt fokus på en rekke tiltak som vil bidra til økt verdiskaping og sysselsetting i landbruksrelatert næringsvirksomhet i fylket. Det ville være nødvendig med relativt store økonomiske ressurser for å følge opp alle prioriterte tiltak, og det er dermed nødvendig å synliggjøre hvilke satsingsområder som skal prioriteres innenfor de begrensede midlene som er tildelt til Nord-Trøndelag.

For 2005 er det enighet mellom aktørene i det regionale partnerskapet og næringsorganisasjonene om å prioritere følgende satsingsområder spesielt:

1. Utviklingstiltak innenfor melke- og storfekjøttproduksjon
2. Mat og foredling
3. Utmark, opplevelsesnæring og mat

Det er en realitet at melke- og storfekjøttproduksjon er viktige produksjoner i fylket, både med hensyn til verdiskaping og sysselsetting og for å holde arealer i drift og kulturlandskapet i hevd. En relativt stor andel av de fylkesvise BU-midlene har historisk sett gått til utbygging innenfor disse produksjonene. I tillegg vil de nye kravene til hold av husdyr samt relativt stor økning i handlingsrommet i kvotesystemet for melk gjør at det er et betydelig behov for nyinvesteringer i kostnadseffektive driftsløsninger framover. Det er viktig å utvikle melke- og storfekjøttproduksjonen i Nord-Trøndelag, og det er dermed nødvendig at disse produksjonene prioriteres først ved forvaltning av BU-midlene i 2005.

Samtidig er det stor aktivitet på matområdet i fylket. Dette arbeidet er meget viktig for å gjøre Nord-Trøndelag bedre rustet til å møte de utfordringene en står ovenfor med hensyn til

internasjonal konkurranse framover. Satsingen bidrar til økt verdiskaping, ny sysselsetting, opprettholder og utvikler preferanser for norsk og lokal mat, samt bidrar til økt konkurranseevnen gjennom markedsretting og utvikling av spesialiteter. Partnerskapet vil spesielt bidra til å videreutvikle matsatsingen i Nord-Trøndelag i 2005.

Satsing innen utmark, opplevelsesnæring og mat er også viktig for å videreutvikle eksisterende- og utnytte nye markeder for landbruksrelatert næringsvirksomhet. Det ligger betydelige ressurser i utmark som kan utvikles til helhetlige opplevelsestilbud, hvor lokal mat og kultur inngår som viktige bestanddeler. Det ligger et uutnyttet potensial for verdiskaping både med bakgrunn i det nasjonale og internasjonale markedet. Med bakgrunn i dette blir satsingsområdet prioritert i 2005.

9 Generelt om vilkår, tiltaksgrupper og støttenivå ved bruk av BUmidler

9.1 Regionale bestemmelser om fordeling av fylkesvise BU-midler i Nord-Trøndelag

De nye føringene fra Landbruks- og matdepartementet innebærer at de fylkesvise BU-midlene ikke lenger tildeles med egne pottar til henholdsvis tradisjonelt landbruk og tilleggsnæringer. Tilleggsnæringer er i denne sammenhengen definert som produksjoner som ikke får støtte over jordbruksavtalen. Det har helt fram til i dag vært langt større aktivitet og pågang av prosjekter innenfor tradisjonelt landbruk enn innenfor tilleggsnæringer. Midlene avsatt til tradisjonelt landbruk har dermed i stor grad blitt disponert fullt ut, mens det for tilleggsnæringer har vært ledige fylkesvise BU-midler.

Ut fra søknadspågangen kunne dermed en større andel av de fylkesvise BU-midlene tildeles utviklingsprosjekter innen tradisjonelt landbruk. Det er imidlertid viktig å opprettholde aktiviteten og satsingen innenfor tilleggsnæringer, og partnerskapet vil gjennom den regionale strategien legge føringar som skal sikre at lønnsomme prosjekter innenfor tilleggsnæringer når fram i konkurransen med prosjekter innenfor tradisjonelt landbruk.

Det settes ikke av noe fast årlig beløp som bare kan tildeles tilleggsnæringer. En legger imidlertid opp til at en andel av de fylkesvise BU-midlene prioriteres til tilleggsnæringer fram til november det enkelte år. Etter dette tidspunktet kan det gjøres omprioriteringar mellom tradisjonelt landbruk og tilleggsnæringer ut fra aktivitet og søknadspågang til ulike formål. Andelen av de fylkesvise BU-midlene som prioriteres til tilleggsnæringer settes på nivå med andelen i 2004, det vil si om lag 28%.

9.2 Vilkår

9.2.1 Generelle vilkår

Det må legges stor vekt på lønnsomhet, verdiskaping og innovasjon. Inntjeningsmuligheter, markeds- og konkurranseforhold må være grundig vurdert.

Midlene kan ikke nyttas til garantier eller til å tegne andeler eller kjøpe aksjer i privat næringsvirksomhet. Det kan heller ikke gis støtte til gjeldssanering eller til løpende drift av bedrifter. Dersom anlegget anskaffes ved leasing eller annen leie, kan det ikke gis tilskudd eller rentestøtte.

9.2.2 Generelt om investeringer

Ved søknad om støtte til investeringer skal anlegget være i samsvar med de krav som er gitt i gjeldende lover, forskrifter og standarder. Det legges vekt på prosjektets miljøkvaliteter.

Leid areal som arealgrunnlag ved investeringer må være sikret med langsiktig leieavtale eller forpaktningssavtale.

Det kan ikke gis støtte til tiltak på landbrukseiendommer som eies og drives av stat, fylke eller kommune med mindre tiltaket er et fellestiltak der en eller flere tilskudsberettigede landbrukseiendommer er med.

9.2.3 Investeringer i tradisjonelt landbruk

Investeringsstøtten til tradisjonelt landbruk må gis slik at den bidrar til å oppfylle landbrukspolitiske mål og retningslinjer om sysselsetting og fordeling av produksjonen.

Ved prioritering av midler til tradisjonelt landbruk skal overordnede nasjonale strategier følges. Det kan ikke gis støtte til investeringer i økt produksjonskapasitet i en situasjon med markedsoverskudd. Markedet for produktene vurderes på nasjonalt nivå.

9.3 Tiltaksgrupper og støttenivå

9.3.1 Bedriftsretta utviklingstiltak

Etablererstipend

Det kan gis etablererstipend til å forberede og etablere ny virksomhet med ekspansjonsmuligheter. Stipendet kan omfatte *utviklingsfasen*, dvs. før etablering eventuelt finner sted (dekking av levekostnader/driftunderskudd, reiseutgifter, konsulentoppdrag, markedsundersøkelser, begrenset prøveproduksjon m.v.) og selve *etableringsfasen* (dekking av levekostnader/driftunderskudd, mindre investeringer i maskiner, utstyr og bygninger, markedsføring m.v.) I tillegg kan stipendmidlene i begge faser omfatte opplæring, barnepass, avløser, fadderordning og andre oppfølgingstilbud.

Etablererstipend kan gis med inntil 200 000 kroner pr. person/foretak for utviklingsfasen og etableringsfasen til sammen. Prosjekter med særlig sysselsettingsvirkning eller lønnsomhetspotensial kan gis etablererstipend med inntil 400 000 kroner pr. person/foretak. Stipendbeløpet kan dekke inntil 75 % av godkjent kostnadsoverslag i utviklingsfasen og etableringsfasen.

Bedriftsutvikling

Det kan gis tilskudd til prosjekter innen produktutvikling, kompetanseoppbygging, markedsundersøkelser, testsalg, nettverksbygging, markedsføring o.l. Det kan ikke gis støtte til markedsføring knyttet til bedriftens eksisterende produkter eller markeder.

Det kan også gis tilskudd til bedriftsutvikling i tradisjonelt landbruk i forbindelse med større investerings- og samarbeidsprosjekter. Interne kostnader vil imidlertid vurderes kritisk i denne sammenhengen.

Bedriftsutvikling kan støttes med tilskudd på inntil 50 % av godkjent kostnadsoverslag. Kvinner og ungdom under 35 år, kan få inntil 75 % av godkjent kostnadsoverslag.

9.3.2 Investeringer

Det kan gis tilskudd og rentestøtte til investeringer i faste anlegg og i tilhørende produksjonsutstyr av varig karakter i tradisjonelt landbruk og i nye næringer i tilknytning til landbruket.

For investeringer i tradisjonelt landbruk kan tilskudd gis pr. landbrukseiendom/driftsenhet med inntil 25 % av godkjent kostnadsoverslag avgrenset til 400 000 kroner. Det legges ekstra vekt på å stimulere investeringer i næringssvake områder der landbruket betyr mye for sysselsetting, verdiskaping og bosetting. For kommunene Røyrvik, Lierne, Namsskogan og Meråker kan derfor tilskudd gis med inntil 30 % av godkjent kostnadsoverslag, og avgrenset til 450 000 kroner pr. landbrukseiendom/driftsenhet.

For investeringer i tilleggsnæringer kan tilskudd gis pr. landbrukseiendom/driftsenhet med inntil 25% av godkjent kostnadsoverslag avgrenset til 500 000 kroner. I kommunene i Namdalen kan tilskudd gis med inntil 30% av godkjent kostnadsoverslag avgrenset til 600 000 kroner.

Rentestøtte kan gis til lån på inntil 2 mill. kroner pr. landbrukseiendom/driftsenhet. Det gis imidlertid bare rentestøtte for lån tilsvarende inntil 50% av godkjent kostnadsoverslag.

To eller flere landbrukseiendommer som drives av samme bruker regnes som en driftsenhet. Fellestiltak/foretak med 2 eller flere interessenter regnes som en driftsenhet. Dette innebærer at samdrifter i melkeproduksjon i BU-sammenheng jamstilles med andre typer foretak i melkeproduksjon, og at fellestiltak i melkeproduksjonen får samme vilkår som fellestiltak i andre produksjoner.

For tilskudd og BU-lån/rentestøtte til driftsbygninger i tradisjonelt landbruk og etableringstilskudd ved generasjonsskifte gjøres fradrag for tilskudd og BU-lån som er innvilget til tradisjonelt landbruk de siste 5 år. For investeringstilskudd og BU-lån/rentestøtte til tilleggsnæringer gjøres fradrag for tilskudd og BU-lån som er innvilget til tilleggsnæringer de siste 5 år.

Tilskudd ved generasjonsskifte

Det kan gis tilskudd til landbrukseiendommer som i forbindelse med generasjonsskifte trenger å gjennomføre mindre investeringer for å opprettholde tradisjonell landbruksdrift eller tilleggsnæring. Ordningen skal også stimulere til at kvinner overtar gårdsbruk og tar aktivt del i drifta, og kvinnelige brukere skal derfor prioriteres.

Tilskuddet kan gis til brukere under 35 år. Tilskudd kan gis med inntil 40 % av godkjent kostnadsoverslag begrenset oppad til 150 000 kroner pr. landbrukseiendom. For kvinnelige brukere kan tilskudd gis med inntil 60 % av godkjent kostnadsoverslag begrenset oppad til 200 000 kroner pr. landbrukseiendom. Øvre kostnadsgrense for investeringer det kan gis tilskudd til er 500 000 kroner. Fristen for å fremme søknad om tilskudd er 3 år regnet fra tidspunktet for eierskifte (fast eiendom).

9.3.3 Andre tiltak

Det kan gis tilskudd til prosjekter/tiltak som ikke hører inn under punktene 9.1 og 9.2 , men som faller inn under formålet med BU-midlene. Tilskuddet fastsettes etter særskilt vurdering av Innovasjon Norge.

10 Oppsummering

Vil vurdere om det er nok med sammendraget innledningsvis

Vedlegg 1.

Framtidsbilder fra Strategisk Plan Landbruk

Strategisk Plan Landbruk (SPL) for Nord-Trøndelag (2002-2005) ble vedtatt i november 2001. SPL er et fylkeskommunalt plandokument, og er retningsgivende for utarbeidelse av årlige handlingsprogrammer for de økonomiske virkemidlene, samt ettårige regionale utviklingsprogram. I strategisk plan ble det utarbeidet fire tenkte utviklingsretninger, eller scenarier, for det nord-trønderske landbruket:

- Trendframskriving; utviklingen det siste tiåret fortsetter inn i det neste tiåret
- Strukturrasjonalisering; en kraftig reduksjon i antall gårdsbruk
- Mangfold; en differensiering av landbruksproduksjonen
- Ressursfrigjøring; bygda som utgangspunkt for ny næringsvirksomhet

Alle framtidsbildene betinger at den nasjonale landbrukspolitikken også i framtida har målsettinger om en regional produksjonsfordeling.

Felles for alle framtidsbildene var at det i løpet av den kommende 10-årsperioden vil bli frigjort både arbeidskraft, areal og kapital i det tradisjonelle landbruket. Det er videre svært sannsynlig at det vil skje en økologisering av landbruket. Det må være et mål å arbeide for mangfoldet i stedet for å rendyrke likheten. Samtidig gir det fjerde framtidsbildet stor muligheter for å skaffe lokalsamfunnet større inntekter, og dermed grunnlag for å sikre bosettinga. Det vil derfor være naturlig å arbeide ut fra en kombinasjon av det tredje og det fjerde scenariet, sett i forhold til følgende mål:

Landbruket i Nord-Trøndelag må videreutvikles som ei framtidsretta næring med fokus på livskraftige bygder og sysselsetting, økologi og verdiskaping, tradisjon og nytenking. Målet er at landbruk og landbruksrelatert virksomhet skal styrkes så vel regionalt som nasjonalt.

Mens utfordringene på enkeltbruksnivå er knyttet til å oppnå en tilfredsstillende lønnsomhet, beskrives de regionale utfordringene i følgende fire hovedpunkter:

- Marked: har fått et annet innhold og endrer seg stadig raskere
- Rekruttering: et framtidsrettet landbruk er avhengig av at ungdom finner det attraktivt å gå inn i næringa og ønsker å bo på landsbygda.
- Produksjonsevne: omfatter både etablert kunnskap og bevaring av jordressursene.
- Bygda i endring: deltagelsen i bygdefellesskapet blir stadig mindre.

Vedlegg 2.

Tenkeloft trøndersk landbruk - SWOT-analyse

I 2003 ble Tenkeloft Trøndersk Landbruk gjennomført som et strategisk utviklingsarbeid i Trøndelag. Dette var en bred prosess med ulike interesser tilknyttet landbruket i regionen, og hvor målsettingen var å gi innspill til politikere på lokalt, regionalt og sentralt nivå, samt gi veiledning til bønder, rådgivningstjenesten og andre med interesse for innovasjon og nyskaping i og tilknytt landbruket. En analyse av det trønderske landbrukets sterke og svake sider, samt utfordringer og muligheter stod sentralt i dette arbeidet. Resultatene av denne analysen er gjengitt nedenfor.

Sterke sider

- Godt produksjonsmiljø

- Store jord-, skog- og utmarksressurser
- Relativt store driftsenheter
- Sterk stilling i opinion og politisk miljø
- Solid tradisjon og væremåte
- Produksjon av kvalitetsråvarer
- Sterke foredlingsbedrifter

Svake sider

- Svak økonomi og kapitalbase
- Sårbar for endringer i rammebetingelser
- Stort investeringsbehov
- Lite koordinert veiledningsapparat
- Varierende kompetansenivå
- Lite mulighetsorientert
- Lite risikovillig

Trusler

- Nedbygging grensevern
- Reduksjon pris/budsjettstøtte
- Svekket produksjonsmiljø
- Redusert politisk støtte
- Taper markedsandeler
- Bortfall av fraktutjevning
- Lav avvirkning i skogbruket
- "Vente og se" – holdning

Muligheter

- Nye næringer og mangfold
- Økt verdiskaping av mat og fiber
- Kulturlandskapet som ressurs
- Øke andel av volumproduksjonene
- Mer samarbeidstiltak
- Styrke kompetansen og motivasjonen
- Nyskapingspotensiale hos kvinner
- Billigere drifts- og bygningsløsninger
- Utnytte gitte konsesjonsgrenser